

6. Terrorizmus

Haller József – Ivaskevics Krisztián

A terrorizmus az esetek többségében a csoportos és szervezett bűnözéshez hasonlít: emberek szervezeteket hoznak létre, hogy törvénytelen céljaikat elérjék. A két jelenség közötti kapcsolatot tovább erősíti, hogy a terrrorszervezetek nagyon gyakran bünszervezetekként *is* működnek, hogy előteremtsék azt a pénzt, amelyre a terroristacselekmények végrehajtásához szükségük van (UNODC 2017a). Mégis hiba lenne a két jelenséget összemosni. A terrorizmusnak ideológiája van, ami a bünszervezeteknek mint láttuk, nincs. A terroristákat ugyanakkor ritkán hajtja a meggazdagodás vágya – ellentétben a szervezett bűnözőkkel –, sőt, néha (ritkán) akár életüket is hajlandók feláldozni ideológiájuk oltárán. És végül – mint látni fogjuk – ők nem tartják antiszociális elemnek magukat, és szociális közegük sem tartja annak őket. Ellenkezőleg: hazafiként és szabadságharcosként tekintenek magukra, és ebben a fényben „tündökölnék” közösségük egy része előtt is. Ez persze nem befolyásolja általános ítéletünket: nem kétséges, hogy a terrrorszervezetek büntetteket hajtanak végre. E szervezetek és büntetteik azonban annyira különböznek a „szokványos” bünszervezetektől és azok tetteitől, hogy a két jelenséget külön kell tárgyalnunk.

6.1. A terrorizmus ideológiája

Lehet vitatkozni azon, hogy mikor hajtották végre az első terroristacselekményeket, már az ókorban² vagy csak a 18. század vége felé, a francia forradalom idején (amikor a „terrorizmus” szó megszületett) (HIGONNET 2006), de az ideológia, amely a terrorizmus alapjául szolgál, biztosan csak a 19. század közepe táján született meg. Kialakulásához olyan, akár gondolkodóknak is nevezhető forradalmárok járultak hozzá, mint Carlo Pisacane (PISACANE 2004), Luigi Galleani (GALLEANI 1982) vagy éppen Szergej Necsajev (NECHAYEV 1869). Ha nagyon röviden szeretnénk összefoglalni az ideológia lényegét, akkor Necsajevet kell idéznünk: „A Társaságnak [az anarchista-terrorista szövetségnek] egyetlen célja van: a tömeg, vagyis a munkából élők teljes felszabadítása és boldogságának biztosítása. Meggyőződven arról, hogy a teljes emancipációt és boldogságot csak egy mindent elpusztító népi felkelés révén lehet elérni, a Társaság minden erejét arra használja fel, hogy fokozza az emberek nyomorúságát, egészen addig, amíg azok el nem vesztik béketűrésüket, és rá nem kényszerülnek az általános lázadásra” („The Society has no aim other than the complete liberation and happiness of the masses – i.e., of the people who live by manual labor. Convinced that their emancipation and the achievement of this happiness can only come about as a result of an all-destroying popular revolt, the Society will use all its resources and energy toward increasing and intensifying the evils and miseries of the people until at last their patience is exhausted and they are driven to a general uprising.” NECHAYEV 1869 – a szerző fordítása).

Kissé bővebben összefoglalva a három ideológiaalkotó és követőik filozófiáját, a terrorizmus eszméje a következő alapfeltevéseken nyugszik: (1) A társadalmat a „gonosz” uralja, amely semmibe veszi a nép (tömegek stb.) vágyait, és kizárólag saját hatalmát és boldogságát tartja szem előtt. (2) A tömeg tudatlan, nem látja át a helyzetet, ezért aláveti magát a gonosz erőinek. (3) Van egy felvilágosult „élcsapat”, amely felismeri a társadalmi igazságtalanságot, és hajlandó feláldozni magát a nép érdekében. (4) Az „élcsapat” számbelileg kicsi, és sem anyagi, sem politikai támogatásra nem számíthat, mert a hatalom természetsszerűleg arra törekszik, hogy elpusztítsa, míg a „tömeg” nincs abban a helyzetben, hogy felismerje igazságát. (5) A történelmi helyzetből következik, hogy az „élcsapat” bármilyen eszközt igénybe vehet, hogy célját elérje.

Az ideológia megalkotóinak szemében a terrorizmus az igazságot birtokló „gyenge” harca a nemcsak tévedésben lévő, de aljas „erős” ellenében. Mivel sem polgárháborúban, sem politikai küzdelemben nem képes szempontjait érvényesíteni, az „élcsapat” olyan eszközkhöz nyúl, amelyekkel félelmet kelt, zűrzavart idéz elő, és ezzel előkészíti a terepet a társadalmi átalakulás számára. A támadások eleinte a hatalmon levőket célozták meg; ennek esett áldozatul Erzsébet királynő is. Később a hatalom alacsonyabb szintjei, illetve a lakosság vált célponttá. Ennek látjuk tanújelét ma a kurd terrorizmus egy irányzatának esetében, amely a közigazgatást és a katonaságot veszi célba (TERRORISM KNOWLEDGE BASE [s. a.]), illetve az iszlám terrorizmus esetében, amely előszeretettel támad a lakosságra.

A támadások célpontjától függetlenül, a terrorcselekményeknek három nagy célja van: (1) A tömeg nevelése, vagyis figyelmének ráirányítása egy társadalmi problémára, amelyet magától nem ismerne fel. (2) A hatalom és/vagy a társadalom megfélemlítése, amely révén rákényszerítő arra, hogy az elkövetők céljainak szellemében keresse a megoldást, és végül (3) teljes társadalmi káosz előidézése, amelyben az „élcsapat” átveszi az uralmat, és átalakítja a társadalmat. Ezen az általános sémán az iszlám terrorizmus csak annyit változtatott, hogy nem saját népe körében szeretne pánikot kelteni, hanem az ellenség soraiban. Nevelni (az általuk mélyen átértett történelmi igazságtalanságról felvilágosítani) mind saját népét, mind az ellenséget szeretné, és az általános cél is ugyanaz: a tűrhetetlenné váló társadalmi káosszal rábírní az ellenséget, hogy önként feladja álláspontját, és átalakuljon.

Erzsébet királynő halála

Wittelsbach Erzsébet magyar királynét – Ferenc József magyar király feleségét – 1898. szeptember 9-én gyilkolta meg Luigi Lucheni olasz anarchista a Genfi-tó partján (NEWTON 2014). Az elkövető eredetileg nem őt, hanem Fülöp orléans-i herceget szerette volna megölni, de Fülöp távol maradt, így a terv dugába dőlt. Lucheni megtudta azonban, hogy egy másik notabilitás, nevezetesen Erzsébet osztrák császárné és magyar királyné is a helyszínen tartózkodik, ezért villámgyorsan új tervet készített.

Lucheninek semmi baja nem volt Erzsébettel, teljesen véletlenszerűen esett rá a választása. Megúszni sem szerette volna a büntetést. Sőt, szerette volna ha Luzern kantonban ítélik el, ahol még érvényben volt a halálbüntetés, mert ha halálra ítélik, mártírrá vált volna. Lucheni, anarchista lévén, valójában a hatalmat és azon belül az uralkodó osztályokat gyűlölte, és tetteivel a hatalom igazságtalanságára szerette volna felhívni a figyelmet. Erre a célra bárki megfelelt volna, aki magas társadalmi ranggal rendelkezik, még ha valóságos politikai hatalma nem is lett volna.

Az elkövető tipikus példája a „klasszikus” terroristának, aki a támadást politikai elvei propagandájaként használja fel (nevezetesen: „nevelni” szerette volna a tudatlan tömeget). Saját halálos ítéletére is azért vágyott, hogy növelje az esemény hírértékét. Ez nyilván különbözik az olyan politikai tettektől, mint például Caesar meggyilkolása, amikor az elkövetők azt a személyt távolítják el, aki ténylegesen az ellenfelük.

6.2. A problémakör keretei

6.2.1. *Mi a terrorizmus?*

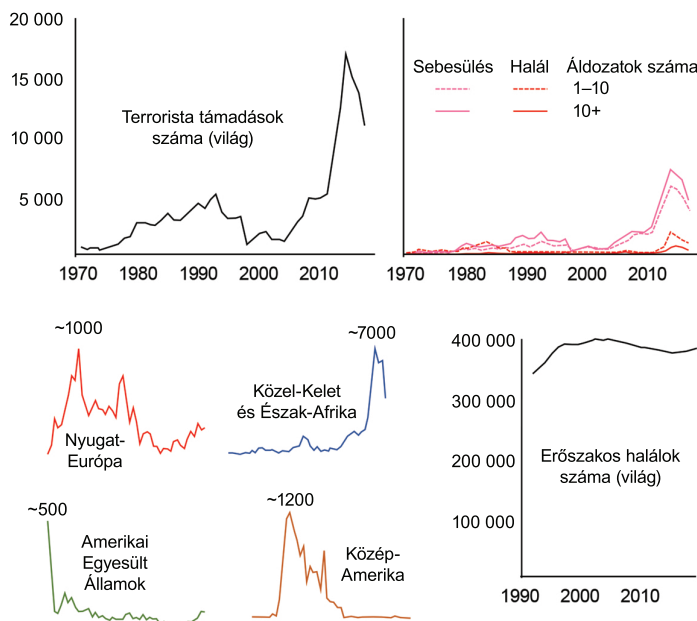
A Btk. megfogalmazásában az „[a]ki abból a célból, hogy a) állami szervet, más államot vagy nemzetközi szervezetet arra kényszerítsen, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, b) a lakosságot megfélemlítse, c) más állam alkotmányos, társadalmi vagy gazdasági rendjét megváltoztassa vagy megzavarja, illetve nemzetközi szervezet működését megzavarja, a (4) bekezdésben meghatározott személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményt követ el,” terroristának tekinthető [314. § (1) bekezdés]. Az megemlített 4. bekezdés tételesen felsorolja azokat a bűncselekményeket az emberöléstől az információs rendszer vagy adat megsértéséig, amelyek e paragrafus hatálya alá esnek. Az Amerikai Egyesült Államok Védelmi Minisztériumának meghatározása szerint „[a] terrorizmus törvénytelen erőszak vagy azzal való fenyegetés, amelyet gyakran vallási, politikai vagy más ideológiai meggyőződés motivál, azzal a céllal, hogy félelmet keltsen, és általában politikai célok követésére kényszerítse a kormányt vagy a társadalmat” („Terrorism is the unlawful use of violence or threat of violence, often motivated by religious, political, or other ideological beliefs, to instill fear and coerce governments or societies in pursuit of goals that are usually political.” JOINT CHIEFS OF STAFF 2014 – a szerző fordítása). A két definíció – a megfogalmazásbeli különbségek ellenére – összecseng, és lényegében megegyezik a célkitűzéssel is, amelyet saját ideológusai szántak a terrorizmusnak, azzal a különbséggel, hogy e jogi meghatározások – a terrorizmus ideológusaival ellentétben – nem említik a „társadalomnemesítő” szándékot.

A meghatározások számára fenntartott nyelvi bonyolultság ellenére a terrorizmus fenti két – hangsúlyozzuk: összecsengő – definíciója látszólag világosan elkülöníti a terrorista és a nem terrorista cselekedeteket, a gyakorlatban azonban felvet néhány problémát. Nehéz például megvonni a határvonalat a gerillaháború és a terrorizmus között akkor, amikor a terrorista tett katonai erő alkalmazza katonai erő ellen (ALMOGY–RIVKIND 2007). Ez egyébként ürügyet is kínál azoknak a polgárháborús erőeknek, amelyek ki szeretnének bújni a terrorizmus vádjá alól. Mások ugyanakkor a gazdasági kényszerítés erőszakos eszközeire is alkalmazzák a „terrorizmus”, kifejezést, mint alább látni fogjuk. Itt viszont a szokványos bűnözői leszámolások és a valódi terrorcselekmények között nehéz megvonni a határvonalat, amely tehát elmosódnak „felül” (a szabadságharc szintjén) ugyanúgy, mint „alul” (a gazdasági háború szintjén). Ezzel együtt a fogalom viszonylag jól érthető és könnyedén megragadható – legalábbis a tipikus esetekben.

6.2.2. Probléma mérete

Aki a médiából tájékozódik, úgy vélheti, hogy a terrortámadások ritka és sok áldozattal járó cselekmények, amelyek világproblémaként jelentkeznek. Ezt a vélekedést azonban a Global Terrorism Database adatai megkérdőjelezik (28. ábra).

Az adatbázist a University of Maryland (USA) tartja fent; a számszerű adatokon kívül minden egyes terrorcselekményt külön is leír, olyan változókkal, mint például helyszín, elkövető, támadás típusa (bombatámadás, fegyveres támadás stb.), célpont, anyagi károk stb. Adatai a témában járatlan számára néhány meglepetéssel is szolgálhatnak. Először is: a terrortámadások évenkénti száma ezres, néhány évben tízezres nagyságrendű. A lefedett 47 év távlatában az adatbázis több mint 180 ezer terrorcselekményt tart nyilván. Másodszor: a terrorcselekmények többségének *nem* volt áldozata, ha az áldozattá válást az elhalálozottak számával mérjük. A 180 ezer támadásban 20 ezer ember halt meg. Harmadszor: a terrorveszély régióként és időszakonként erősen változik.

28. ábra

A terrorizmus mérőszámai 1970 és 2017 között a Global Terrorism Database alapján

Megjegyzés: balra fent: a terrorcselekmények száma világszerte. Jobbra fent: sebesüléssel, illetve halállal járó támadások száma. A 10-nél több áldozattal járó támadások ritkák, ezért az ábra léptékében nem tüntethetők fel. Balra lent: A terrorcselekmények számának alakulása a világ reprezentatív régióiban (ugyanazon az időskálán, „összenyomva”). A nagyságrendet a „csúcscsév” támadásainak számával érzékeltettük (számok a legmagasabb pont fölött). Jobbra lent: az erőszakos elhalálozások száma világszinten 1990 és 2016 között (Roser–Ritchie 2013). Ennél az ábránál az Y tengely számai érdekesek (dőlt betűvel kiemelve).

Forrás: Global Terrorism Database adatai alapján a szerző szerkesztése

Nyugat-Európa az 1970–80-as években élt át válságot. A 2010 tájékán tapasztalható növekedés szinte elhanyagolható az előző periódushoz képest, valószínűleg – legalábbis részben – a rendészeti erők felkészültsége miatt. Közel-Keleten és Észak-Afrikában viszont éppen 2010 körül tetőzött a hullám, szemben Közép-Amerikával, ahol jelenleg nincs jelentősebb terrorizmus, bár a múlt század vége felé a terroristák nagyon tevékenyek voltak. A terrorizmus csak 1970 előtt jelentett nagy gondot az Egyesült Államokban. Végül: a terrortámadások száma elenyésző az erőszakos elhalálozásokhoz mérten. Az 1970–2017-es periódusra kivetítve az erőszakos halált elszenvedők száma nagyjából 15 millió, szemben a terrorizmus 20 ezer áldozatával ugyanebben az időszakban.

Magyarország nem tartozik a terrorizmus által fenyegetett országok közé. Az adatbázisban 20 magyarországi támadást tartanak nyilván, 4 halottal és 5 sebesülttel. A támadások többsége – 12 cselekmény – 1997-ben következett be. Sok évben egyáltalán nem regisztráltak terrorcselekményt. A motivációk között elsősorban üzleti viszályok szerepelnek (10 támadás), ezt követik a kormány- és közigazgatás-ellenes (7 támadás), a magánszemélyek (2 támadás) és a rendőrség elleni (1 támadás) akciók.

Összességében: a támadások száma alapján a terrorizmus sokkal jelentősebb probléma, mint sokan vélnék, ugyanakkor a világon regisztrált erőszakos elhalálozásoknak mindössze töredék százalékát képezi (kb. 0,1–0,2%-át). Bár veszélyessége viszonylag kicsi, a terrorizmus erős sajtóvisszhangot vált ki, és kiemelt rendészeti és társadalmi figyelem kíséri. Ez bizonyítja, hogy ideológiája és pszichológiája működik: megteremti azt a félelmet, amelynek előidézése az egyik legfontosabb célja. A második fontos következtetés, hogy az ideiglenes „terrorcsend” félrevezető lehet: a terrorizmus pillanatok alatt hatalmas társadalmi problémává nőheti ki magát még ott is, ahol korábban alig volt jelen. Ezt láttuk Közép-Amerikában, de Magyarországon is: egyetlen év volt, amikor messze a környező országokhoz képest több támadás történt, míg más években egyáltalán nem voltak számottevők.

6.2.3. Tipológia

A terrorizmus – a bűnelkövetés sok más formájához hasonlóan – nagyon összetett jelenség, ezért számtalan szempont szerint osztályozható úgy, hogy minden rendszer egyszerre védhető és támadható legyen racionális érvek alapján. A terroristák elkülöníthetők egymástól területi alapon (belföldi és nemzetközi), az államhoz való viszonyuk alapján (például állami terrorizmus, állam által támogatott, és államellenes terrorizmus) stb. Mi itt egy olyan osztályozási rendszert alkalmazunk, amely a motivációra összpontosít. Kriminálpszichológiai szempontból ez látszik a legkézenfekvőbbnek. Ebből a szempontból a terrorizmus az alábbi csoportokra osztható fel.

Bűnözői terrorizmus (HUDSON 2002) • Ebbe a kategóriába olyan bűnözői csoportok tartoznak, amelyek a közigazgatást félemlítik meg támadásaikkal, hogy a bűnbandák zavartalanul folytathassák üzemeiket. Gyakran együttműködnek „valódi” terrorista csoportokkal (lásd alább), mégpedig kölcsönös előnyök mentén: finanszírozzák a terrorizmust, és egyben szolgáltatásaikat is igénybe veszik.

Baloldali terrorizmus (MOGHADAM 2006) • Marxista-leninista vagy maoista elveket valló csoportok, amelyek fő célja a társadalom kommunista átalakítása. Működött a rendszer bukása előtt a nem kommunista országokban, később pedig ott is, ahol a rendszer megbukott. Olyan szervezetek tartoznak ebbe a csoportba, mint a Revolutionary Armed Forces of Colombia (AUBREY 2004), a maoista Shining Path szervezet Peruban (BURT 2006) vagy a spanyol First of October Anti-Fascist Resistance Groups (ALEXANDER–PLUCHINSKY 1992).

Jobboldali terrorizmus (AUBREY 2004) • Olyan ideológiák motiválják, mint az iszlám- vagy kommunizmusellenesség, rasszizmus, antiszemitizmus és fasizmus. Jellemző példája a Ku-Klux-Klan, de olyan szervezetek is idetartoznak, mint az Aryan Nations, a The Covenant, the Sword, and the Arm of the Lord (REESER 2011) stb.

Nacionalista-szeparatista terrorizmus • Nemzeti célok elérése érdekében szerveződött csoportok, amelyek célja a függetlenség vagy autonómia kivívása. Idetartoznak az IRA és az ETA, amelyek Írország, illetve Baszkföld felszabadításáért küzdenek. Nézőpontjuk szerint szülőföldjük illegitim külföldi uralom alatt áll, és a honi erők katonai gyengesége folytán a függetlenség elnyerésének egyetlen lehetséges útja a terrorizmus.

Vallási fundamentalista terrorizmus • Vallási célok érdekében fejtik ki tevékenységüket. Bár többnyire az iszlám terrorizmussal azonosítják, vannak keresztény (HOFFMAN 1999) és zsidó (PEDAHZUR–PERLIGER 2009) vallási érdekek mentén szerveződő terrorista csoportok is, bár az előbbieket gyakran a jobboldali terrorizmus csoportjába sorolják.

Morális terrorizmus • A támadásokat morálisan igazolható, sőt társadalmilag széles körben támogatott célok érdekében hajtják végre. Ilyenek az abortuszellenesség (WILSON–LYNXWILER 1988), a környezetvédelem (EAGAN 1996), az állatvédelem (ROOD 2005) stb. érdekében működtetett terrorizmus. Attitűdjük ellenére az ilyen szervezetek (például az Animal Liberation Front) igazi terrorcselekményeket hajtanak végre, amelyeknek halálos áldozatai is vannak.

Pszichopatológiás terrorizmus • Bár a pszichopatológia szerepe bármilyen terrorista-cselekmény esetében felvetődik, vannak olyan elkövetők, akiket egyedül a mentális zavar mozgat, mivel motivációjuk minden szempontból irreális. Olyan elkövetők tartoznak ide, mint például George Metesky, aki pszichotikus képzelgése miatt helyezett el bombákat New York közterein (GREENBURG 2011).

Részarányok

A Global Terrorism Database-ből nem lehet kikeresni az elkövetők általános motivációit, de a University of Michigan közzétett egy másik adatbázist is, amelyben csaknem 2000, Egyesült Államokban működő terrorista sokféle adatát hozta nyilvánosságra (START 2018b). A nyilvántartott elkövetők közül 120 nacionalista, 123 abortuszellenes, 324 baloldali, 457 iszlamista, 765 pedig

jobboldali terrorcselekményben volt érintett mint elkövető vagy támogató (78 az „egyéb” kategóriába esett). A honlap nem teszi nyilvánvalóvá, hogy ez a „terroristagyűjtemény” reprezentatív-e az Egyesült Államokra; mindenesetre ad egy általános képet arról, hogy miképpen oszlik meg az egyes terroristatípusok aránya egy országon belül, illetve hogy milyen tulajdonságaik vannak. Már egy futó elemzés is feltárja, hogy a homoszexualitás- és abortuszellenes terroristák körében magas a mentálisan zavart elkövetők aránya, illetve hogy az iszlamista merénylők fele az Egyesült Államokban született, sőt, 3 generációra visszatekintve mindössze harmaduk közel-keleti vagy észak-afrikai származású. Ez azt sugallja, hogy többségük vallási identitása helyben alakult ki. Az ilyen, kutatók rendelkezésére bocsátott listákból sokmindent megtudhatunk – többek között – a terroristák szociológiájáról és pszichológiájáról is. Kár, hogy kevés a hasonló nyilvános adattár.

A terroristák fent felsorolt típusai nemcsak motivációikat, hanem pszichológiájukat tekintve is különböznek egymástól, mint alább látni fogjuk. A számtalan osztályozási rendszer közül itt még egyet emelünk ki, azt, amely az elkövetőket magányos és szervezett terroristákra osztja fel. Mint látni fogjuk, a magányos, angol szaknyelven *lone wolf* terrorista motivációja bármelyik lehet a fent felsoroltak közül, ugyanakkor sok szempontból különbözik azoktól, akik ugyanazzal a motivációval, de csoportosan követnek el támadásokat.

6.3. A terrorizmus pszichológiája

6.3.1. Egyformák-e a terroristák?

A különböző terrorista csoportok közötti különbségeket először a szülőkhöz való viszonyon keresztül mutatjuk be (POST 2005). A baloldali (társadalom-forradalmi) terroristák (például a német Vörös Hadsereg Csoport vagy az olasz Vörös Brigádok) az ellen a nemzedék ellen láznak, amelyhez szüleik is tartoznak, és amely lojális a fennálló társadalmi rend iránt. A társadalmi rendszer elleni tehát egyben a szüleik elleni küzdelem is. Egy tanulmányban 227 német baloldali terroristát vizsgáltak meg; négyötödük komoly szociális vitába keveredett a szüleivel a fiatalsága idején (DARBOIS et al. 1983). Ezzel ellentétben a nacionalisták/szeparatisták (például az Irish Republican Army, IRA terroristái) elődeik küldetését teljesítik be. A szülők maguk is ellenállók voltak, vagy legalábbis elutasították azt, amit idegen hódoltságnak tekintettek. Gyermkeik lojálisak hozzájuk, és elutasítják a társadalmi helyzetet (POST 2005). Az iszlám terrorista ismét más: kiszakad a családból, és egy elkülönülő csoport tagjaivá válik. Sem szüleiket, sem a *saját* társadalmukat nem utasítják el, olyan erő ellen küzdenek, amely ezektől független.

A különböző terroristák természetesen nem csak szüleikkel kiépített viszonyukban különböznek egymástól. Egy tanulmány, amely 119 „magányos farkas” (magányos) terroristát hasonlított össze (GILL–HORGAN–DECKERT 2014), számtalan különbséget talált a jobboldali és iszlám terroristák között; a megvizsgált 27 tulajdonságból 20-nál volt statisztikailag szignifikáns a különbség. Ezek közül néhányat bemutatunk a 9. táblázatban.

9. táblázat

Szélsőjobb és iszlamista terroristák közötti különbségek „magányos farkasok” körében

	Szélsőjobb (%)	Al-Káida (%)	Esélyhányados
Kisvárosi lakhelyű	38	10	4: 1
Egyetemet végzett vagy egyetemista	17	67	1: 4
Legitimitást keresett tetteire	8	39	1: 5
Korábban bírósági ítélet született ellene	50	27	2: 1
Internetes forrás alapján készült a támadásra	38	65	1: 2
Figyelte ideológiájának propagandáját	5	76	1: 15

Megjegyzés: A számok azok százalékos arányát mutatják, akik egy adott tulajdonsággal rendelkeztek. Az „Esélyhányados” a két csoport közötti arányt jelzi (például arányaiban közel négyszer kevesebb jobboldali terrorista végzett egyetemet, mint az al-Káida terroristái, tehát az esélyhányados 1:4).

Forrás: GILL–HORGAN–DECKERT 2014 alapján a szerző szerkesztése

Összefoglalva: a tipikus iszlamista városi környezetben élt, jól képzett volt, tettét hajlamos volt ideológiailag megmagyarázni, nem volt büntetett előéletű, készült a tettere, és figyelemmel kísért ideológiájának „szakirodalmát”. A szélsőjobboldali terroristára mindennek ellenkezője volt igaz. Az amerikai szélsőjobb- és szélsőbaloldali terroristák szintén különböztek egymástól (MILLER 2006). A jobboldaliak idősebbek voltak, szívesebben vontak be nőket a végrehajtásba és vezetésbe, valamennyien fehérek voltak (a baloldaliak kétharmada színesbőrű volt), ugyanakkor képzetlenebbek voltak, mint a baloldaliak. A baloldaliak körében sok volt az orvos, ügyvéd, tanár és szociális munkás, míg a jobboldaliak többsége kétkezi munkás volt. A baloldaliak jellemzően városi, míg a jobboldaliak falusi környezetben éltek.

A fenti, kiragadott példák önmagukban is bizonyítják, hogy a különböző motivációjú terroristák között olyan nagy különbségek vannak, hogy lehetetlen megrajzolni a terrorista „általános” pszichológiai portréját. Minden csoport kimerítő jellemzése szétfeszítené ennek a könyvnek a kereteit, ezért az alábbiakban az iszlám terroristákra összpontosítunk, mert a közvélemény őket tartja a legveszélyesebbnek, akut problémát jelentenek, és (ezért) róluk szól a legtöbb tanulmány.

6.3.2. Az iszlám terrorista születése

A pszichológiai út

Oszáma bin Láden, a valaha élt leghírhedtebb terroristák egyike a következőképpen magyarázta a terrorcselekmények jogosságát. „Azért határoztam el, hogy háborút indítok Amerika ellen, mert Amerika keresztesháborút indított az iszlám ellen, és soktíz ezres hadsereget küldött a két Szent Mecset földjére [a Mekkai Nagymecset és a Próféta Mecsetje Medinában]. Mindenekfölött pedig azért, mert beleavatkozott ügyeinkbe és politikánkba, hogy fenntartsa azt az elnyomó, korrupt és zsarnoki rendszert, amely ezt a földet [Száúd-Arábiát, a mecsetek földjét] uralma alatt tartja” („The call to wage war against America was made

because America has spear-headed the crusade against the Islamic nation, sending tens of thousands of its troops to the land of the two Holy Mosques over and above its meddling in its affairs and its politics, and its support of the oppressive, corrupt and tyrannical regime that is in control. These are the reasons behind the singling out of America as a target". MILLER 1998 – a szerző fordítása). Az interjút 1999-ben adta az ABC televízió amerikai riporterének. Később – már a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás után – így nyilatkozott az Aljazeera televízió: „Azért harcolunk, mert szabad emberek vagyunk, és nem merülünk álomba az elnyomás alatt. Helyre akarjuk állítani népünk szabadságát. Ti el akarjátok pusztítani népünket, ezért mi elpusztítjuk a tiéteket.” (We fight because we are free men who don't sleep under oppression. We want to restore freedom to our nation, just as you lay waste to our nation. So shall we lay waste to yours." ALJAZEERA 2004 – a szerző fordítása). E „szabadságharcos” szavak, amelyek jegyében több ezer ártatlan életét oltották ki, nem maradtak hatástalanok. Az amerikai védelmi minisztérium szakértője például így jellemezte a bíróságon Omár Rezaqot, az Abu Nidal szervezet terroristáját, aki kb. 50 embert ölt meg: „Arra programozták, hogy népének minden problémáját az ellenségre hárítsa, és az ellenség elleni erőszakot jogosnak tekintse” (POST 2000). A védő ezzel az érveléssel, no meg a poszttraumás stresszszavar diagnózisa miatt felmentést javasolt a vádlott számára, abból kiindulva, hogy nem volt képes tettének bűnösségét felismerni.

A fenti idézetekből kiderül, hogy a terrorcselekmények hátterében egy igen erőteljes feszültség áll. Ha ez pusztán elméleti vitában nyilvánulna meg, vizsgálható lenne a feszültség oka és a szembenálló felek igazsága. Meg lehetne vizsgálni, hogy valóban érték-e sérelmek az „iszlám népeket”, hogy ezeket valóban az USA okozta-e, és, hogy ezeknek tulajdonítható-e az iszlám világ valamennyi problémája. Az „elpusztítunk titeket” célkitűzés fényében azonban a fentihez hasonló pszichológiai zsonglörködést (Omár Rezaq ügyvédjét) nehéz jogosnak elfogadni (HALPERN 2000). A morális oldaltól eltekintve azonban kétségtelen tény, hogy a terrorizmus hátterében sérelmek állnak. Egyes írek sérelmesnek tekintik a brit uralmat, a társadalom egy része sérelmesnek tekinti a gazdasági különbségeket, az iszlám híveinek egy része nemzetközi összeesküvés áldozatának tekinti magát. E sérelmek érzetét tekinthetjük a terrorizmus felé vezető úton megtett első lépésnek.

Radikalizálódás „otthon”

Oszáma bin Láden és számtalan követője iszlám országban élt; a nemzetközi konfliktusokat úgy fogta fel, mint hazáját ért külső támadásokat. A radikalizálódás veszélyének azonban nemcsak ők, hanem azok is ki vannak téve, akik iszlám országtól távol, nyugaton élnek. Mi az a feszültség, amely a bevándorlókat radikalizálhatja?

Az egyik igen fontos tényező a vallás és a nyugati társadalom közötti ellentét (AL RAFFIE 2013). Nyugaton szigorúan különkasztyák a vallást és az államot, ezért sok első generációs muszlim bevándorló úgy érzi, hogy kirekesztették a társadalom fősodrából, mert számára a vallás nem magánügy, hanem társadalomszervező erő, vagy legalábbis annak kellene lennie. Rossz érzéseit fokozza az elszenvedett diszkrimináció (amellyel az általános társadalompolitikai irányelvek ellenére is találkozók), ezért úgy érzi, veszélybe került identitása, és egy olyan társadalomban él, amelynek alapelveivel nem tud egyetérteni.

A második és harmadik generációs bevándorlóknál már jelentkezik az új haza iránt érzett intellektuális lojalitás, ez azonban ellentétbe kerül a családi, vallási és kulturális identitástudattal. Kettős elidegenedés és belső konfliktus alakul ki, amelyet krízissé fokozhat bármilyen esemény – egy igazságtalanság a munkahelyen, az iszlámellenes vagy éppen az iszlám propaganda –, és ebből a személyes krízisből néha a radikalizálódást érzik kivezető útnak.

Az első generációból sokan idegen testként élnek új hazájukban, a második és harmadik generációt azonban már kételyek, konfliktusok és krízisek gyötrik. Nem véletlen, hogy bűnügyileg (és társadalmilag) ők jelentik a nagyobb kockázatot (HALLER 2016).

A sérelem önmagában azonban nem vezet terrorizmushoz. Például a Közel-Kelet és Észak-Afrika sok lakosa érzi úgy, hogy a globalizáció sérti muszlim hagyományait, egy részük azonban pusztán a vallásosság fokozásával és a muszlim ruházkodás kihangsúlyozásával válaszol, sőt, olyanok is vannak, akik a vélt fenyegetés ellen (védekezésésképpen) igyekeznek megszabadulni megkülönböztető jegyeiktől (MAALOUF 2003). Mások azonban a radikalizáció útjára lépnek. Első lépésben kialakul bennük egy olyan kollektív identitástudat, amely sok szempontból különbözik társadalmi közegük identitásától. Ezt az „ellenálló identitást” egyrészt a más csoportok (a terrorizmus majdani célpontjai) iránt megnyilvánuló ellenségességgel, másrészt egy puritán közösség létrehozásával jellemezhetjük, amely világosan elkülönül a társadalom többi részétől, és sajátos érték- és szimbólumrendszert hoz létre (GABSI 2019). Az elkülönülő identitástudat felruhazza a csoport tagját az erkölcsi és szellemi fölény érzetével (HAMID 2009). Végül kialakul a „szerepidentitás”, amely a csoportot alkotó egyének funkcióival kapcsolatos. Megjelenik a „deperszonalizáció”, amikor az egyén saját magára kizárólag úgy tekint, mint a csoport tagjára, és mindenben alárendeli magát a csoport célkitűzéseinek. Létrejön a „csoportgondolkodás”, amelyben a belső normák minden más norma fölé kerekednek (AGHABI et al. 2017).

Ez a folyamat természetesen nem „önképző” jellegű, mert az új, felsőbbrendűnek tekintett identitás kialakulásába egy adott ponton külső szervezők is beavatkoznak, sőt azt tudatosan irányítják. Ezt a jelenséget gyakran nevezik agymosásnak, ami akkor igazán hatásos, ha (1) az alany nincs tudatában annak, hogy tudatosan alakítják át gondolkodását, (2) korlátozzák kapcsolatait a családjával, illetve bármilyen kívülállóval, (3) kialakítják benne az új környezetével szembeni függőség érzetét, (4) elnyomják korábbi viselkedésmintáinak és gondolkodásának felszínre törését, és megkövetelik az új mintához való ragaszkodást, (5) zárt logikájú gondolkodási rendszerbe kényszerítik, amelyben minden igaz, amit annak hiszünk, és minden hamis, amit nem ismerünk (el) (SINGER 1995). Röviden: olyan körülményeket hoznak létre, amelyek között lebontható az átképzésben részt vevő gondolkodási struktúrája, és kialakítható egy új gondolkodásmód, amely végül rögzíthető – lehetőleg úgy, hogy mindez észrevétlen, tehát öntudatlan maradjon (LEISTEDT 2013). Ezen a ponton az egyén már bevethetővé válik: alkalmas arra, hogy terroristacselekményeket kövessen el.

A terroristává válás fent vázolt folyamatát általánosan elfogadottnak tekinthetjük még akkor is, ha helyenként más szavakkal és másképpen strukturálva mutatják be. Az egyik ilyen verzió szerint (MOGHADDAM 2005) a társadalomban többé-kevésbé integrált egyén egy szűkülő lépcsőn jut el a terrortámadáshoz, a következő emeleteken keresztül. *Földszint:* az igazságtalanság felismerése; frusztráció és szégyenérzet a tehetetlenség miatt. *Első emelet:* az igazságtalanság elleni harc lehetőségének keresése és kapcsolódás azokhoz,

akik – úgy tűnik – meglették a „helyes” utat. *Második emelet:* az ellenségkép definiálása. Ebben a fázisban alakul ki a „mi” és a „ti” tudata, illetve a ragaszkodás az előzőhöz, és utóbbi azonosítása a bajok forrásaként és ellenségként. *Harmadik emelet:* morális elköteleződés a küzdelem mellett. A szociálisan elfogadott normák helyét fokozatosan a terroristamorál veszi át. *Negyedik emelet:* a „fekete-fehér” (kategorikus) gondolkodás kialakulása és a terrorista szervezet legitimításának elismerése. Ez az emelet nagyjából megfelel a fent agymosásnak nevezett fázissal. *Ötödik emelet:* gátló tényezők lebontása és a terroristacselekmény elkövetése. A gátló tényezők közé tartozik az ártatlanok iránti könyörület, amely ellen részben úgy küzdenek, hogy a „ti” kategóriájába a civileket is bevonják. A terrortámadás elkövetését egy hosszas kiképzés előzi meg, amely technikailag is alkalmassá teszi az elkövetőt a tett végrehajtására. Az emeleteket összekötő lépcsőt fent azért neveztük szűkülőnek, mert míg az elégedetlenkedők „földszintjén” milliók vannak, a felsőbb emeletekre egyre kevesebben jutnak el. A legfelső „emeletre” érkeznek meg a legkevesebben, mégis elegendően ahhoz, hogy 50 év alatt végrehajtsák a Global Terrorism Database által nyilvántartott csaknem 200 ezer támadást.

A terroristává válás útjával kapcsolatban külön kell beszélnünk az öngyilkos terroristáról, egyrészt, mert veszélyesebb a többiekénél, másrészt, mert az ő tette a legérthetetlenebb a közgondolkodás számára. Az öngyilkos – többnyire bombákkal operáló – terrortámadások halálos áldozatainak száma átlagosan hatszor, a sebesültek száma 12-szer nagyobb, mint a nem öngyilkos terrortámadásoké, és társadalmi visszhangjuk is sokkal erőteljesebb (BLOOM 2005). Ez tehát a leghatékonyabb terroristaeljárás; a legalkalmasabb módja annak, hogy a terrorizmus ideológiai céljára irányítsa a figyelmet („nevelje” a társadalmat), ugyanakkor a lehető legnagyobb pusztítást és zavart idézze elő az ellenség soraiban. Ráadásul a csoport, amely öngyilkos merényletöt nevel ki magából, keménységét és eltökéltségét is demonstrálja a többi csoport előtt, mintegy világhírnévre tesz szert saját berkeiben. A terrorizmus ideológiájának szemszögéből tehát az öngyilkos merénylet nemcsak érthető, de észszerű is. Az elkövető oldaláról viszont már kevésbé az. A tett érthetlenségét már az imént hivatkozott munka címe is illusztrálja: „Meghalni a gyilkolásért” – mi lehet ennél ellentmondásosabb? Az elkövető még az elméleti esélyét is elveszti annak, hogy tettének bármilyen formában előnyét élvezhesse. Mi motivál valakit arra, hogy erre az útra lépjen?

Az általános elképzelés szerint az öngyilkos terrorista ugyanazt az utat járja be, ugyanazokon az emeleteken fordul meg, mint a hétköznapi merénylet, néhány „pluszmotivációval”. Ezek egyike anyagi természetű: a merénylet pénzjutalomban részesül, amelynek összege – néhány tízezer dollár – elegendő ahhoz, hogy a családja jövőjét biztosítsa (Intelligence and Terrorism Information Center). A fő motiváció azonban túlvilági jellegű: a támadást az iszlám nevében és érdekében hajtja végre, ezért egyenesen a mennyországba jut. Megússza a lélek megtisztulásának hosszas, fájdalmas és bizonytalan kimenetelű folyamatát. Emellett a túlvilágon védőügyvédül szolgálhat 70 családtagja számára, akiknek így megkönnyíti a mennyországba jutást (ALMOGY–RIVKIND 2007). Ráadásul a túlvilágon 72 szűz lesi parancsait, és elégíti ki minden vágyát. Az effajta túlvilágra vonatkozó feltételezések kissé furának tűnnek a racionálisan gondolkodó elme számára (egy egyszerű kérdéssel kezdve: honnan lehet ezt tudni?), de hatásukat nem szabad lebecsülni, ha mélyen hívő emberekéről van szó, az öngyilkos merényletök pedig mind azok (HASSAN 2001).

Interjú az emberi bombával

„S.-t olyan fiatalemberként ünneplik, aki életét áldozta Allahért, de akit Allah újra megajándékozott az élettel. Udvariasan és szívélyesen fogadott otthonában. A házat magas betonkerítés vette körül, amelyet acéllal erősítettek meg. Nagy, de egyszerűen bútorozott szobában ültünk le; a falakat a Koránból vett idézetek borították. Az egyik falon poszter volt. Zöld madarakat ábrázolt, amint szárnyallnak a bíbor égen. Ez a palesztin öngyilkos merénylők szimbóluma.

S. most töltötte be a 27. életévét. Vékony testfelépítésű férfi; csak enyhe sántítása emlékeztet arra, hogy a halál torkából menekült meg. Maga mellé ültette feleségét [a riporter nő volt], és kertelés nélkül válaszolt minden kérdésemre.

Azt kérdeztem tőle, hogy mikor és miért döntött úgy, hogy önként vállalja a vértanúságot? »1993 tavaszán zaklatni kezdtem a katonai vezetőket, hogy végre belefoghassak valamibe – válaszolta. – Az Oslói Egyezmény után voltunk, és nagy volt a csend, túlságosan nagy. Olyan tettet akartam végrehajtani, ami másokat is tettere ösztönöz. Végül aztán engedélyt kaptam arra, hogy elhagyjam Gázát, és működésbe lépjek Izrael területén.« »Hogy érezte magát, amikor kiderült, hogy vértanúságra jelölték ki?« – kérdeztem.

»A Paradicsomot és a Poklot egy magas, átláthatatlan fal választja el az embertől – válaszolta. – Allah vagy az egyiket, vagy a másikat jelöli ki teremtményei számára. Amint működésbe helyezük a robbanószerkezetet, azonnal feltárnak előttünk a Paradicsom kapui. Ez a legrövidebb út a Mennysors felé.«

S. nem képzeletbeli személy. Nasra Hassan, az ENSZ vezető beosztású tisztviselője interjúvolta meg sok társával együtt, és publikálta az interjúk kivonatait egy cikkben, amely a The New Yorker hasábjain jelent meg (HASSAN 2001). Egyszerű szavai mintegy kvintesszenciáját adják annak, amit az öngyilkos merénylő motivációiról tudunk: az eltökéltséget, a példaadás szándékát és egy olyan vallási fanatizmust, amely lényegében ellentmond azoknak a tanoknak, amelyeknek az elkövető a híve. Az iszlám ugyanis mint erkölcsi megalapozású vallás ellenzi az erőszakot, a vérbosszút és az ártatlanok feláldozását (AL-NABHANI 2002), vagyis mindazt, amiért S. túlvilági jutalmat remél.

Nem látszik mellékesnek az sem, hogy az öngyilkos merénylőket gyakran tragédia érte, mielőtt döntésre jutottak volna: rokonukat vagy barátjukat vesztették el az ellenséggel folytatott harcban. Bár az iszlám elítéli és feltevése szerint felszámolta a vérbosszú intézményét (AL-NABHANI 2002), annak régi hagyományai jelen vannak az arab világban, és ez szerepet játszik az öngyilkos merénylő elhatározásának kialakulásában (ALMOGY–RIVKIND 2007).

Végül nem kerülhető meg és nem tagadható le az öngyilkos merénylő altruizmusa sem: az a vágya, hogy a lehető legnagyobb áldozatot hozza meg azért a célért, amelyet követ, és azért a közösségért, amelyhez tartozik. Erejéhez mérten a legjobban igyekszik szolgálni a mozgalom érdekeit (MILLER 2006). Az öngyilkos merénylő tulajdonságaira a terrrorszervezet tudatosan épít (ATRAN 2003). Valóságos kultuszt alakít ki nemcsak a tett, de az elkövető személye köré is, formális szerződést köt vele, és népszerűsíti a médiában – valóságos sztárt farag belőle (GANOR 2005). Úgy tűnik, a terrorizmus felé vezető úton az jut el a legfelső (akár hatodiknak is tekinthető) emeletre, aki a leginkább hajlandó az önfeláldozásra, mélyen vallásos emberként a legmélyebben hisz a túlvilági jutalmakban, és egyben legfogékonyabb az evilági hőskultusz csábításai iránt.

Fent két, egymással összhangban álló változatban mondtuk el, ahogy a majdani elkövetőt zavarni kezdi az az igazságtalanság, amely azok ellen irányul, akikhez ő maga tartozik; ahogy szégyenkezik, és tehetetlen haraggal tölti el a helyzet, és keresni kezdi a megoldást.

A harc mint megoldás először lehetőségként merül fel, de fokozatosan kialakulnak a tett felé való elmozdulás lelki feltételei, majd az „agymosás” során az elkövető levetkőzi a „hagyományos” erkölcsöt, és annak a vallásnak a morálját, amelynek nevében cselekszik. Eljut a terrrorszervezetben való feloldódásig, és végül a támadás végrehajtója lesz. Temperamentumától, áldozatkészségétől és a túlvilági jutalomba vetett hitének erősségétől függ, hogy csak „egyszerű” vagy öngyilkos merénylővé válik-e a későbbiek folyamán. Ennek folyamatát több elemzés is leírja, abban azonban hasonlóan ezek a vizsgálatok, hogy mindegyik ugyanazokkal a fogalmakkal operál, és azt ragadja meg (alapvetően ugyanúgy), amit egyetlen szóval radikalizálódásnak nevezünk.

Bár a radikalizálódásnak ez a kánonja rendkívül népszerű, korántsem állíthatjuk, hogy a fenti út az egyetlen, amely a terrorizmushoz vezet. Az életút megalkotói kétségtelenül a tapasztalatra alapoznak; a magunk részéről mi, hogy a tapasztalat hitelességét valamelyest növeljük, többnyire iszlám környezetből származó szerzőkre hivatkoztunk akkor, amikor az általános képet felvázoltuk (iszlám kötődéseik mellett – nagy nyugati, többnyire amerikai egyetemek oktatói vagy nemzetközi szervezetek tisztségviselői). Ez a tapasztalat azonban inkább kiragadott példák, személyes élményeken és elméleti megfontolásokon nyugszik, semmint szisztematikusan feltárt tényeken. A belőle kirajzolódó kép ezért szükségképpen torz. A radikalizálódásnak sok más útja is van.

Újabban a terrrorszervezetek például előszeretettel vonnak be gyermekeket a támadásaikba (UNODC 2017b). Aligha képzelhető el, hogy kamaszkor előtti fiatalok, sőt, mindössze ötéves gyermekek (WEBB 2012) végigjárhatják a terroristává válás épületének mindegyik említett emeletét. Még az is kétséges, hogy egyáltalán képesek-e felfogni és átérezni azt a (vélt) igazságtalanságot, amely ellen a terrrorszervezet küzd. A gyermekek nem meggyőződésből csatlakoznak; egy részük például szülői kényszer hatására cselekszik (SMITH 2015), míg másoknál a kíváncsiság, a kalandvágy, a misztikum iránti vonzódás és a médiából feléljük áramló hőskultusz játssza a legnagyobb szerepet (PEREŠIN 2014). Ezeket a gyermeki vagy kora kamaszkori vonzalmakat használják ki (nagyon hatékonyan) a terrrorszervezetek; az interneten keresztül toboroznak olyan kiskorúakat, akik szinte közvetlenül az „ötödik emeleten” landolnak.

Sok száz női terrorista életútja bizonyítja, hogy ők sem járják be a fent körvonalazott utat (BLOOM 2011). Motivációik az általános társadalmi elégedetlenségnél sokkal személyesebbek. Néha bosszút szeretnének állni a harcban elesett férjük miatt, máskor ki szeretnének törni a nők hagyományosan alárendelt szerepéből, amelybe a szokásjog taszítja őket. Más nők a becsületüket szeretnék visszaszerezni, amelyet szerelemből vagy nemi erőszak áldozataként vesztek el (csak zárójelben: a terrrorszervezetek gyakran tudatosan teszik őket szexuális áldozattá, hogy belekényszerüljenek az „önmegváltó” cselekedetbe). Máskor pedig egyszerűen azért állnak be a szervezetbe, mert követik férjüket vagy rokonaikat. Ezt a négy „női” okot a terrorizmusra a négy „R”-nek szokták nevezni: *revenge* – bosszú, *respect* – tisztelet, *redemption* – feloldozás, *relation* – kapcsolat. Mindegyik motivációra női terroristák tömegét lehet felhozni bizonyító példának (SUNDLÖF 2016). Amellett, hogy ezek a „női” okok személyesebbek azoknál, amelyeket a fent leírt radikalizálódási pálya a férfiak számára kijelöl, gyorsabb előrehaladással is jár. Aki férjét követi, őt bosszulja meg, vagy akit célzatosan erőszakoltak meg, szinte azonnal az „ötödik emeleten” találja magát; megspórolja a hosszú utat, amely az elégedetlenségtől vezet ide, és szinte azonnal bevethetővé válik.

Végül vannak, akik elindulnak a szűkülő lépcsősoron, de soha nem jutnak el a legfelső emeletre, mert félresiklanak (MELOY–YAKELEY 2014). Ebbe a csoportba labilis, gyakran mentális zavaroktól szenvedő emberek tartoznak, akik túl nagy kockázatot jelentenek a terrrorszervezeteknek ahhoz, hogy befogadják őket. Belőlük lesznek a „magányos farkasok”, akik végrehajtanak terrortámadásokat anélkül, hogy bárki „agymosásnak” vetette volna alá őket, és anélkül, hogy részévé válnának annak a szigorú, arctalan (deindividualizálódott) hierarchiának, amelybe más terroristák integrálódnak.

Bármennyire szeretnénk, hogy a valóság tényei logikus és átlátható rendbe rendeződjenek, reményeinkben gyakran csalatkoznunk kell. A radikalizálódás „kanonikus módja” jelenleg az az öt emeleten keresztül vezető folyamat marad (különböző megfogalmazásokban), amelyet először mutattunk be. A többi út is létezik; ez tapasztalati tényekkel bizonyítható. Az is nagyon valószínű – legalábbis terroristák életútja alapján feltételezhető –, hogy a radikalizálódásnak további alternatívái vannak. Bár sok példát ismerünk, nem tudjuk pontosan, hogy összesen hány út van, és főleg, hogy a terroristák ebből a szempontból hogyan oszlanak meg. A terrorizmus felé vezető út és a motiváció azonban nemcsak a terrorista pszichikai tulajdonságát, de viselkedését és stratégiáját is meghatározza, ezért érdemes lenne ezt a kérdést emeletektől és elméletektől függetlenül, tárgyilagosan is megvizsgálni.

A szervezeti út

A kezdet kezdetén minden bizonnyal voltak emberek, akiknek maguknak kellett kidolgozniuk a szervezkedés és toborzás módozatait, mára azonban már kialakultak a fő szervezeti elvek és formák. A potenciális terrorista nem egymaga járja be a radikalizálódás lépcsőit, hanem – amint már fent is utaltunk rá – végigvezetik rajta.

Az 1990-es években és a 2000-es évek elején az elégedetlenkedőket a mecsetekben terelték a terrorizmus felé, és ott választották ki a „munkára” alkalmasakat is, mégpedig a mozgalom iránt elkötelezett, radikálisan gondolkodó imámok irányításával (NEUMANN–ROGERS 2007). Érdemes megjegyezni, hogy a mecset nemcsak az istentisztelet helye az iszlám világban, hanem nevelési központ és szociális találkozóhely, amely otthont ad a legkülönbözőbb társaságok és csoportok találkozóinak. Ezek körébe a radikális csoportok ugyanúgy beletartoznak, mint a jóval békésebb szervezetek. Néhány mecset, például a hamburgi Al-Quds, a milánói Iszlám Kulturális Központ vagy a londoni Finsbury Parkban található mecset hosszú időre a terrrorszervezetek „fogságába esett”, vagyis a csoportok szervezkedésének és az új tagok toborzásának központjává vált (nyilván a mecsetet irányító bizottság és alkalmazottja az imám közreműködésével) (GENERAL INTELLIGENCE AND SECURITY SERVICE 2002). Mindegyik mecset országos hírnévre tett szert: aki érdeklődött a radikális mozgalmak iránt, könnyen megtalálta feléjük az utat. Abu Hamza imám idején például a Finsbury Park mecsetét több száz ember kereste fel azzal az eltökélt szándékkal, hogy a dzsiháddhoz, a keresztények elleni szent háborúhoz csatlakozzon (O’NEILL–MCGRORY 2006). Idővel azonban a mecsetek háttérbe szorultak. Sok hírhedt mecsetet bezártak, másokban a radikális imámok helyét

mérsékeltőbbek vették át. A mecsetek szerepe a toborzásban és szervezkedésben nem szűnt meg teljesen, de mára már másodrendű lett. Helyüket részben a professzionális aktivisták, részben a börtönök vették át. Az aktivisták gyakran magánlakásokban és -házakban fejtik ki tevékenységüket (COMBELLES SIEGEL 2007). Ezek a félig-meddig titkos helyek nincsenek rajta a „rendészeti radaron”, vagy csak nagyon lassan kerülnek fel rá, ezért a mozgalom térítői viszonylag szabadon tevékenykedhetnek (GENERAL INTELLIGENCE AND SECURITY SERVICE 2002).

Az új tagok bevonásának igazán jól működő helyszíneivé a börtönök váltak (BECKFORD–JOLY–KHOSROKHAVAR 2005). Itt az első lépés a radikalizáció felé az iszlám vallás felvétele. Ahogy az egyik brit tisztviselő megfogalmazta (ROY 2006): „Bekerülnek a börtönbe... egyesek anglikánok, másoknak egyáltalán nincs vallása, vagy katolikusok. És ahogy bekerülnek, hirtelen muszlimmá válnak. [...] Aki még életében nem volt templomban, soha nem törődött semmivel, legkevésbé a vallással, néhány héten belül dühöngő muszlimmá válik. Miféle erővel rendelkezik az iszlám?” Az egyszerű válasz erre a következő (egy szakértő, Farhad Khosrokhavar újságcikkben idézett szavaival): „Európában, különösen Franciaországban az iszlám az elnyomottak vallásává vált, olyanná, amilyen a marxizmus volt egykoron” (SMITH 2004). A vallás felvételével párhuzamosan megtörténik a fogékony elitáltak csoportba szervezése. Elsajátítják a dzsihád elveit és retorikáját – militánssá válnak, nemritkán azoknak a bebörtönözött radikális imámoknak az irányítása alatt, akik korábban a mecsetekben szervezték a terrorizmust (TRAVIS–GILLAN 2005). Az áttértek már a börtönben felvehetik a kapcsolatot a „hivatalos” terrorszervezetekkel, ha azok tagjai vagy vezetői valamilyen okból kifolyólag szintén börtönbe kerülnek. Az áttértek „úgy imádják a közismert terroristákat, mint a prófétát, szó szerint csókolgatják a lábukat” – jelentette egy holland börtönőr (VIDINO 2007). Tehát a „semmivel sem törődő” ember börtönbe kerül, és radikális muszlimként kerül ki onnan. A börtönök természetesen nem az egyedüli helyszínei a terroristák toborzásának; csaknem ugyanilyen fontosak a muszlim jóléti intézmények, a bevándorlóközpontok (GENERAL INTELLIGENCE AND SECURITY SERVICE 2002), egyetemek (WHINE 2006), internetkávézók (WEIMANN 2006) stb.

A toborzás helyszínei természetesen *nem* terroristaközpontok. Fel sem merül, hogy a mecsetek, lakások, börtönök, jóléti szervezetek, menekülttáborok, egyetemek, a szociális média felületei stb. a maguk egészében a terrorizmus fogságába estek volna. Ezek mindössze alkalmat biztosítanak a toborzóknak, hogy kapcsolatba kerüljenek azokkal, akik a terrorizmus felé orientálódnak.

A toborzással és a szervezetek működésével kapcsolatban felmerül a finanszírozás kérdése is. Az imámok, a segítségnyújtó szervezetek munkatársai stb. gyakorlatilag ingyen végzik munkájukat, hiszen fizetést húznak polgári foglalkozásukból, a „kiegészítő tevékenységért” pedig többnyire nem várnak el pénzbeli jutalmat (*Financing of Recruitment for Terrorist Purposes* [2018]). A professzionális aktivisták viszont – akárhol tevékenykedjenek is – már ebből élnek. Ők nagyjából 500–1000 amerikai dollárt kapnak egy-egy fiatal bevonásáért, akiknek további pénzeket kell kifizetniük, hogy eljuttassák őket a célországba. A toborzás önmagában hatalmas összegbe kerül, a terroristatevékenység fenntartása pedig még többé.

A toborzás költségei

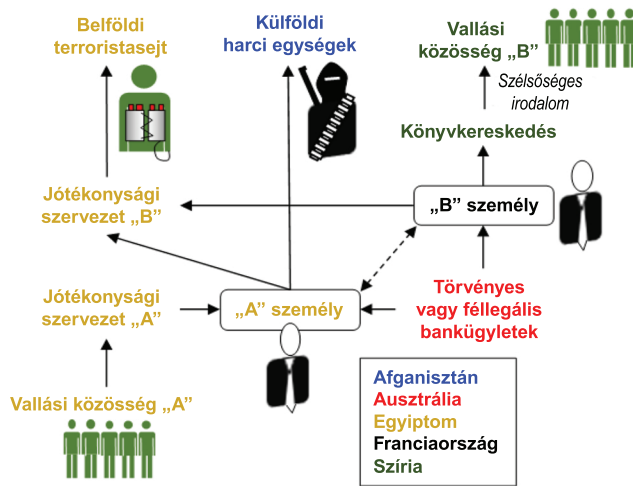
Egy bizonyos „X személy” (FATF 2018) 2014 táján azt a feladatot kapta az Iszlám Államtól (Islamic State of Iraq and the Levant, ISIL), hogy önkénteseket toborozzon a volt Szovjetunió közép-ázsiai köztársaságaiban. „X”-nek sikerült felállítania egy 6 emberből álló sejtet. A sejt tagjai imaházakban folytattak terroristapropagandát, a besorozásra hajlandó személyeket pedig hamis útlevellel látták el, hogy eljussanak az Iszlám Állam területére. Finanszírozták utazásuk teljes költségét is. Az útvonal több országot érintett, ahol az ISIL illegális gyülekező-, támogató- és átszállási helyeket működtetett. „X”-nek egymagának 800 amerikai dollárt (240 ezer forintot) fizettek minden beszervezett személy után, amely összeget átutalással kapott meg Törökországból.

Egy másik professzionális aktivista, akinek ezúttal a nevét is tudjuk, Nigériából utazott Jemenbe, hogy belépjen egy toborzószervezetbe. Lawal Babafemi az AQAP-ban kezdte el tevékenységét (Al-Qaeda in the Arabian Peninsula – al-Káida az Arab-félszigeten), részt vett az *Inspire Magazine* kiadásában, sőt, népszerű dalokat is írt a terrorizmus dicsőítésére. A fő cél a nyugatiak megnyerése volt az Iszlám Állam számára. Miután beépült a szervezetbe, Babafemi, mintegy előlegként, 9000 amerikai dollárt (közel 3 millió forintot) kapott, hogy elkezdje a toborzást.

Mindez azt illusztrálja, hogy a toborzás nem olcsó mulatság, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy mindkét aktivistát hamar lekapcsolták. Babafeminek tulajdonképpen egyetlen embert sem sikerült beszerveznie elfogása előtt, így a 9000 dollárt az ISIL elvesztette. A sikeres és sikertelen toborzások költségeit felszorozva az Iszlám Állam 30 ezer fős létszámú hadseregével (amelynek mindegyre meg kellett újulnia a veszteségek miatt), hatalmas összeg jön ki, amelyhez még hozzájön az egymilliárd dolláros nagyságrendű költség, amelybe a harci tevékenység maga kerül (FAWAZ 2016). Honnan származik ez a rengeteg pénz?

Egy kriminálpszichológiával foglalkozó könyvnek nyilván nem küldetése, hogy a terrorizmus pénzügyeit részletesen feltárja, hiszen erről még a szakértőknek is viszonylag kevés ismeretük van. A finanszírozás mértékéről viszont már érdemes némi háttérinformációt szolgáltatni. Még inkább érdemes foglalkozni azokkal a társadalmi összefonódásokkal, amelyek a terrorizmus utánpótlását biztosítják, és működését fenntartják.

A legfontosabb pénzforrások az alábbiak lehetnek (FATF 2018): (1) az államok, amelyek nyilvánosan és politikai célkitűzésként támogatják a terroristákat. Az öngyilkos merénylők – egy ideig – Irakban kapták meg tekintélyes járandóságukat, amiből Irak nem is csinált titkot. A terrorizmus elleni harc erősödése miatt ma már egyetlen állam sem támogatja a terrorizmust nyíltan, de sokan élnek a gyanúperrel, hogy titokban még olyan országok költségvetésében is van pénz a terroristák számára, amelyek a terrorellenes szövetséghez tartoznak. (2) A terroristák céljaival rokonszenvező mágánok olykor szívesen nyúlnak a zsebükbe, hogy a harcot támogassák. (3) A terroristákat a kisebb-nagyobb vallási közösségek is ellátják pénzzel. (4) A szociális média azon felületei, amelyek toborzótevékenységet folytatnak, egyúttal adományokat is befogadnak. (5) Alkalmadtán a terrrorszervezetek kölcsönöket is felvesznek, sőt, kötvényeket bocsátanak ki. Ezek bizonytalan befektetések, de a támogatók ezt nyilván tudják. És végül (6) jelentős pénzüsszegek folynak be abból az összefonódásból, amely a terrorizmus és a drogkereskedelem, illetve a szervezett bűnözés más ágazatai között jön létre. Erről az előző fejezetben már volt szó. Egy finanszírozási hálózat felépítését a nemzetközi összefonódások feltüntetésével a 29. ábrában mutatjuk meg.

29. ábra

Egy finanszírozási hálózat térképe

Megjegyzés: Bár a szövegben is hivatkozott tanulmány szereti rejtjelezni a terroristák és finanszírozók nevét, az ábra egy tényleges szervezetet ábrázol, amelyet az ausztrál és francia titkosszolgálat közösen leplezett le. Az „A” és „B” személy ismerte és támogatta egymást, és a hálózaton belül még sok átfedés volt (például „A” tagja volt „Vallási közösség A”-nak, míg „B” néha ellátogatott ide). A nyilak a pénz útját ábrázolják. Az ábra egy egyszerűsített változata annak, ami a hivatkozott tanulmányban szerepel.

Forrás: FATF 2018 alapján a szerző szerkesztése

Ez az ábra a terrorizmus szervezeti támogatásának csak egy aprócska szeletét ábrázolja, de mint cseppben a tenger, benne van ezeknek a pénzügyi műveleteknek minden bonyolultsága: a kis támogatók és a nagytőke törvényes és törvénytelen pénzforrásainak egy csatornában egyesülése, vagy éppen a különböző országokban működő támogatási rendszerek és a célok közötti összefonódások. Például az egyik ország vallási közösségének kis adományai, amelyeket – névlegesen legalábbis – jótekonysági célokra szántak, egy másik ország vallási közösségének radikalizálódását szolgálta az iszlamista propaganda finanszírozása révén.

6.3.3. Az iszlám terrorizmus szociálpszichológiája

Az iszlám terrorista szegény és tanulatlan (?)

A terrorizmus elleni harc meghirdetésének idején George W. Bush elnök sok más politikus-sal együtt úgy vélte, a terrorizmus melegágya a szegénység és a tanulatlanság (CORNWELL 2002). Mindez persze ellentmondott az iszlám terrorizmust megelőző terrorhullám szociálpszichológiai adatainak (RUSSELL–MILLER 1977). Az olasz Vörös Brigádok, a német Vörös Hadsereg Csoport, a japán Vörös Hadsereg – és a baloldali terrorcsoportok többsége – a társadalmi elithez tartozó emberekből állt; egyetemi végzettséggel rendelkezett, vagy az egyetem padjaiból került a terrorizmus bűvkörébe. Bár a jobboldali csoportok háttere és képzettsége

elmaradt ettől, többnyire ők is jól szituáltak – középosztálybeli – családokból származtak, többségük elvégezte a középiskolát, és tisztességes megélhetést biztosító foglalkozásuk volt. A 2000-es évek elejének politikusai mégis a szegénység és tanulatlanság mellett tették le a voksot, talán mert az iszlám terroristák származási országai túlnyomó részt a harmadik világhoz tartoznak, ezért mintegy „kötelezően” szegények és tanulatlanok – is lehetnek volna. A tapasztalat ugyanis ellentmond ennek. Egy 119 iszlamista terroristát megvizsgáló tanulmány „magányos farkasainak” háromnegyede érettségivel, főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezett, sőt 8%-uknak megvolt a PhD-fokozata is (GILL–HORGAN–DECKERT 2014). Nem tudunk olyan országról, ahol a PhD-fokozatúak aránya ennyire magas lenne; az Egyesült Államok lakosságának például mindössze 2%-a rendelkezik doktori fokozattal (WILSON 2017). A közel-keleti terrorista csoportok sem alulképzettek: tagjaik többsége közép- vagy felsőfokú végzettséggel rendelkezett, jól fizető állásuk volt, és mindkét szempontból jobban álltak, mint az átlag (KRUEGER–MALEČKOVA 2002).

Természetesen nem szabad elfeledkezni arról, hogy a *többség* kifejezés azt is jelenti, hogy a terrorista mozgalmakban (régiekben és jelenlegiekben egyaránt) *vannak* tanulatlan és rossz szociális háttérű emberek. De a korai – politikusi – várakozásokkal ellentétben ők nem a többséget, hanem a kisebbséget alkotják, és – általában véve – a terrorizmus sem a szegénységgel, sem a tanulatlansággal nem magyarázható. Ezt a hipotézist sokan alapvető koncepciók hibának nevezik (ATRAN 2003), amellyel alábecsüljük a veszély nagyságát ugyanúgy, mint az ellenfél képességeit. Magunkat félrevezetjük, és ezzel ellenfeleinknek előnyt adunk.

Talán ezt elkerülendő, mások mitizálják a terroristát. Úgy vélik, hogy a sikeres terrorista szükségszerűen intelligens, mert adatokat kell begyűjtenie és értelmeznie, bonyolult terveket kell készítenie és kiviteleznie lehetőleg úgy, hogy elkerülje a leleplezést. Egyúttal szociálisan is meglehetősen jól integrált kell, hogy legyen, mert el kell tudnia vegyülni a repülőgépek utasai között, otthonosan kell mozognia külföldi (esetleg ötcsillagos) szállodákban, és rendelkeznie kell egy bizonyos fokú nyugati műveltséggel, hogy ne leplezze le magát, ha jól képzett beszélgetőpartnerekkel elegyedik szóba – többek között jól kell beszélnie angolul is (O'BALLANCE 1979). Nyilvánvalóan ez is túlzás. A terrorista ilyen, olyan meg amolyan is; csoportjaikban egyaránt fellelhetők az elithez, a középosztályhoz és a „kisemmizettekhez” tartozók. Ezen tulajdonságok strukturáló erőként működnek a terrorszervezetben belül.

A terrorizmus szervezeti formái

A terroristák csoportokba való szerveződése ugyanúgy nem egységes, mint ahogy nem azonosak intellektuális képességeik, képzettségük és szociális háttérük sem. Az iszlám terrorizmussal kapcsolatban az alábbi szervezeti formákat azonosíthatjuk.

(1) *Hatalmi láncolatba illeszkedő terrorista sejt* (DAN–SIMON 2005). Valószínűleg ez a szervezkedési forma illeszkedik bele legjobban abba a felfogásba, amely a terrorizmust világszervezetként tartja nyilván. A sejtet olyan terrorista „szuperszervezetek” hozzák létre, mint az al-Káida vagy az Iszlám Állam. Vezetőjét előre kijelölik, és célzottan keresik tagjait. A toborzottakat gondosan tesztelik, mielőtt beépítenék a szervezetbe. Létrejötté

után a sejt tagjait kiképző központokba küldik, ellátják a szükséges felszereléssel, majd kijelölik feladatait. Ennek megválasztásába a sejtnak minimális beleszólása van. Az egész sejtet a mozgalom tartja fenn.

(2) *Az irányított sejt* (SAGEMAN 2004). Ezek a sejtek önszervezők, a „szuperszervezetektől” függetlenül jönnek létre. Általában egyetlen ember alakítja ki, esetleg barátaival vagy rokonaival együttműködve. Miután a csoport kiépült, felveszi a kapcsolatot a dzsihádista szervezetekkel. Ezek támogathatják őket anyagilag, felszereléssel és útmutatással, de fenntartásukat nem biztosítják. A sejt gyakran a terrorszervezetekkel összhangban alakítja ki saját stratégiáját, sőt a nagyobb szabású műveletekhez igyekszik megszerezni a hálózat jóváhagyását is. Ezzel együtt az irányított sejt nem válik a hatalmi lánc részévé; mindössze társult tag marad.

(3) *Az önálló sejt* (VIDINO 2007). Ezek olyanformán működnek, mint a fiatalok utcai bandái. Nem tartanak fenn formális kapcsolatot egyetlen terrorhálózattal sem: saját maguk tervezik meg, finanszírozzák és hajtják végre műveleteiket. Bár a médián keresztül figyelnek a terrorszervezetek vezetőire, és igyekeznek követni útmutatásaikat, azok a maguk részéről semmit sem tudnak terveikről, sőt sokszor még a sejtek létezéséről sincs tudomásuk.

(4) *Magányos farkas*. Az tekinthető magányos terroristának, aki „egyedül követi el az erőszakos bűncselekményt egy saját maga által kidolgozott vagy mástól kölcsönzött ideológia nevében, és aki nem kap utasítást, irányítást vagy támogatást semmilyen külső forrástól” (CONNOR–FLYNN 2015). Ez a fajta terrorista azok közül kerül ki, akiket a terrorszervezetek nem fogadnak be, vagy akik nem találják meg feljűk az utat. Nem feltétlenül *teljesen* magányosak. Előfordul, hogy segítőt vesznek igénybe, de vele sem lépnek szövetségre. Csak akkor keresnek társat, ha a támadáshoz kell még egy kéz. Az ő esetükben a radikalizáció helyszíne többnyire az internet.

A magányos farkast és az önálló sejteket sokáig nem vették igazán komolyan. Ezt az attitűdöt támasztotta alá néhány olyan bizarr eset, mint például Luke Helderé, aki csőbombákat robbantgatott úgy, hogy ha a helyszíneket összekötötték, azok egy mosolygó arcot rajzoltak ki az Egyesült Államok térképén (FELDMAN–SAVIDGE 2002). Mivel senki sem halt meg, és a hat sérült is csak véletlen áldozat volt, egyesek szinte kamaszos tréfaként fogták fel az esetet (mondanunk sem kell, a bíróság nem osztotta ezt a „vidám” felfogást: Helder immár 16 éve egy elmegyógyintézetben él). Korábban sokan gondolták úgy, hogy az igazi veszélyt az ideológiai alapokra helyezett, katonai felépítésű terrorszervezetek jelentik, akik országhatárokon átívelő hálózatokat hoznak létre, és olyan cselekményeket képesek megszervezni, mint a 9/11 támadás, vagy a londoni, madridi és spanyolországi terrortámadások a maguk sok ezer halottjával (összesen). Az utóbbi időben azonban fokozatosan kialakult, és egyre erősebb az a nézet, hogy valójában a terrorizmusnak egy új és nagyon veszélyes formájával állunk szemben, amelyet vezér nélküli terrorizmusnak vagy vezető nélküli dzsihádnak szoktak nevezni (MICHAEL 2012). Több mint 500 terrorista életútjának részletes elemzése azt mutatja (SAGEMAN 2008), hogy ez a fajta terrorizmus összességében ugyanannyi, vagy még több áldozatot szed, mint a „hagyományos”, és megelőzésük éppen azért nehéz, mert az elkövetők csak akkor kerülnek a figyelem középpontjába, amikor a baj már megtörtént.

6.3.4. A terrorista pszichológiai profilja

A terrorista mentálisan zavart (?)

A médiában mindegyre felszínre kerül a gyanakvás, hogy a terrorista *nem normális* – kissé szakszerűbben fogalmazva: valamilyen mentális zavartól szenved. A hétköznapi gondolkodás számára a gyanú szinte magától értetődő. Az átlagember nem lenne képes embereket, pláne emberek tízeit, százait vagy ezreit meggyilkolni, és még kevésbé lenne hajlandó életét áldozni mások meggyilkolásának érdekében. Ebből logikusan következik, hogy aki képes erre, az nem lehet normális. Őrült abban az értelemben, hogy valamilyen súlyos gondolati zavara van – például pszichotikusan képzeleg –, esetleg pszichopata, és ez sarkallja rendkívüli tettekre. Ezt a gyanakvást igazolni látszik, hogy az elkövetők egy része *valóban* mentálisan zavart; ilyen volt például a fent megemlített Helder, a korábban már említett Metesky és sok más terrorista, például Nidal Hasan, aki 2009. november 5-én 13 embert lőtt agyon, és 30-at sebesített meg a texasi Fort Hoodban. Az Egyesült Államok hadseregének pszichiátereiként saját társait lőtte agyon. Az ő esetében bipoláris zavar (korábbi nevén mániás depresszió) és pszichózis gyanúja merült fel (KOHLS 2009).

A mentális zavar azonban egyszerre mentség és csapda. Mentségként arról biztosít bennünket, hogy ilyen tettekre csak elmebetegek képesek, tehát a terrorizmusra az abnormalitás régiójában kell keresnünk a magyarázatot. Ez nagyon kézenfekvő és megnyugtató magyarázat. Ezek szerint valójában nem kell félnünk: elegendő, ha a veszélyeztetett embereket a megfelelő pillanatban kezelésben részesítjük, vagy elkülönítjük őket a társadalomtól. Csapdaként viszont ugyanúgy félrevezető, mint a szegénység és tanulatlanság hipotézise: arról biztosít bennünket, hogy a terrorizmuson egyszerű eszközökkel felülkerekedhetünk. Nidal Hasan esetében például felvetődött, hogy ha mentális tüneteire odafigyeltek volna, a tragédia soha nem következik be. Hasonló feltételezések más terrorcselekményekkel kapcsolatban is hangot kaptak.

Valójában nincs okunk feltételezni, hogy a terroristák körében a mentális zavarok a szokásosnál gyakoribbak lennének. A korábban említett adatbázis (START 2018b) csaknem 2000 terroristájából mindössze 5%-nál diagnosztizáltak mentális zavart, és csak további 6%-nál vetődött fel a mentális zavar lehetősége anélkül, hogy erre nézve professzionális diagnózis született volna. Ez jóval alacsonyabb annál, ami a lakosság körében megfigyelhető, ami azt sugallja, hogy a terroristák körében a mentális zavarok gyakorisága *alacsonyabb* az átlagnál. Ez alól kivételt képeznek a magányos farkasok. Egy már hivatkozott tanulmányban (GILL–HORGAN–DECKERT 2014), 119 magányos farkas közül 32%-nál diagnosztizáltak mentális zavart. Ez nemcsak százalékosan magasabb annál, amit a lakosság körében látunk, hanem a zavarok összetételében is különbség figyelhető meg. A lakosság körében a mentális zavaroktól szenvedők részaránya (a pszichiátriai részletektől eltekintve) nagyjából 20% körül van (STEEL et al. 2014). Ebből azonban a szorongásos zavarok – amelyek nagyon ritkák terroristáknál – önmagukban kb. 15%-ot tesznek ki (WITTCHEN et al. 2011). Ha ezeket némileg spekulatívan levonjuk a lakossági gyakoriságból, akkor a magányos farkasok körében a mentális zavarok (figyelembe véve a komorbiditásokat is) háromszor gyakoribbak annál, mint amit a lakosság körében látunk. Még meggyőzőbb egy másik tanulmány, amelyben 47 magányos farkast hasonlítottak össze 92 terrorszervezetben működő elkövetővel (GRUENEWALD–CHERMAK–FREILICH 2013). Míg a magányos farkasok körében

a mentális zavarok gyakorisága 40% volt (messze a lakossági átlag fölött), addig a szervezett terroristák körében mindössze 8%, ami a lakossági átlag alatt marad.

Akárcsak a maffiaszerű bünszervezeteknél – lásd az előző fejezetet –, itt is felvetődik a gyanú, hogy az antiszociális személyiségzavarnak és a pszichopátia diagnózisának fenn kell állnia a terroristák körében, mert teljesítik a zavar számos diagnosztikai kritériumát. Semmibe veszik a szociális normákat és törvényeket, másokat félrevezetnek, álneveket vesznek fel, vakmerők (semmibe veszik saját biztonságukat), hiányzik belőlük a bűnbánat, és érzéketlenek a mások szenvedése iránt. Ez azonban csak a mi szempontunkból állítható. A terrorista egyik jellemzője, hogy nem tekinti magát terroristának, sőt szociális közegének egy része sem véli őt annak. A terrorista úgy érzi, egy magasabb célért áldozza fel magát, legalábbis a meginterjúvolt terroristák így vélekedtek magukról (MOSKALENKO–MCCAULEY 2011), és véleményük egyezik a környezetükével. Egyetlen példával élve: a palesztin lakosság 80%-a azon a véleményen volt, hogy egy támadás, amelyben egy öngyilkos merénylő 21 izraeli fiataalt gyilkolt meg, nem minősíthető terroristacselekedetnek (KRUEGER–MALEČKOVA 2002). Saját szemükben a terroristák szabadságharcosok, akik feláldozzák magukat a saját társadalmukért, és ebben kulturális közegük is megerősíti őket. Ha a DSM-5-ben szereplő diagnosztikai kritériumokat ebből a szemszögből nézzük, akkor nem szenvednek antiszociális személyiségzavarban, ellenkezőleg, tetteik proszociálisak.

A fentiek nem azt nem jelentik, hogy a mentális zavaroknak nincs helyük a terrortámadásokban. Sőt, mint látni fogjuk, a mentálisan zavart terroristák sajátos harci szereppel rendelkeznek. Még kevésbé gondoljuk azt, hogy el kell ismernünk a terroristák szempontjait. Ha azonban meg szeretnénk érteni a jelenséget, tudatában kell lennünk annak, hogy a terroristák és a közvetlen környezetükbe tartozók miképpen vélekednek az önfeláldozásról és az antiszocialitásról. Ennek a megértésnek, mint alább látni fogjuk, fontos szerepe van a terrorizmus elleni harcban.

A szervezetbe tömörült terroristák természetrajza

A hatalmi láncolatba illeszkedő terrorista sejtek együttesében felismerjük a titkos társaságok általános jellegzetességeit: a szigorú rétegződést és a szociális zártságot, a közös rituálékot és a saját kultúrát (MACKERT 2014). A terrorhálózat egy mesterséges társadalmat alkot, amelyben merev rangsor uralkodik, a tagok racionális munkamegosztás szerint dolgoznak, és az új tagok felvételét szigorú feltételekhez kötik. A hálózat nemcsak az ellenségtől, hanem a vele rokonszenvezőktől is elkülönül, mert úgy tekint magára, mint egy elitre, amely monopolizálja az igazságot (egyedül ő birtokolja) ezért a társadalom szolgálhatja ugyan a terrorszervezetet, de az nem vegyülhet el a „tudatlan tömeggel”. A terrorszervezet tehát szociálisan zárt. A rituálék is ezt a zártságot hangsúlyozzák ki. Sajátos rituálékhoz kötődik a tagfelvétel, amely eskütelletel zárul. A szervezeten belüli hierarchiát is rituálékkal hangsúlyozzák, és rituálisnak tekinthető a tagok viselkedése, öltözképe is, amelynek tükröznie kell minden olyan tulajdonságot, amely az iszlám terrorszervezeteket jelképezi: a puritán erkölcsiséget, a hagyományokhoz való ragaszkodást és a vallásosságot. A kultúra sajátos megnyilvánulási formájának tekinthetjük a rend iránti erős vonzalmat és az „én” teljes feladásáig menő engedelmességet, a vezérek szinte vallásos tiszteletét, a mindennapos ideológiai képzésben való részvételt és az ellenség gyűlöletét.

A hatalmi láncolatba épülő sejt belső szerkezete – többnyire az irányított sejté is – egy fordított nagy T betűhöz hasonlítható, amelyben a T szára jelképezi a karizmatikus vezetőt, aki minden szempontból a többiek fölé emelkedik, míg a fordított T alapja a tagság helyzetének szimbóluma (LEISTEDT 2013). Amennyiben terrorhálózatokról beszélünk, a vezetőt a „főnökség”, a magasabb rangú csoport vezetője nevezi ki, ha irányított csoportról van szó, akkor ő maga nevezi ki magát, pontosabban köréje alakul ki a csoport. A sejt tagjai úgy tekintenek rá, mint aki különleges tudásnak és képességeknek van birtokában. Előfordul, hogy misztikus vallási megvilágosodásban volt része, néha gyógyító erővel is felruházzák, de mindenképpen ő az, aki tisztában van a sejt küldetésével, és azt is tudja, hogyan kell azt beteljesíteni. Előírja a tagoknak, hogy mit és mikor egyenek, milyen ruhákat viseljenek, sőt, mikor és hogyan fürödjenek – bár ebben a vezetőtől független vallási törvényeknek is fontos szerepük van. Megköveteli továbbá, hogy szeressék, tiszteljék és hódolattal közeledjenek hozzá. Bár minden tiszteletükkel a vezér felé fordulnak, a tagok maguk is kiválasztottnak és különlegesnek érzik magukat a kívülállókhoz képest. Nagyon sok terrorsejt teljesen elkülönül a társadalomtól, beleértve családtagjaikat és korábbi barátait is. A vezérrel és egymással szemben nyílnak és becsületesnek kell lenniük, de ennek fordítottja igaz a kívülállókkal szemben. Sok sejt él támogatásból és vagyonszösségben, de még azok a sejtek is (például az önálló sejtek), amelyek nem engedhetik meg maguknak, hogy lemondjanak polgári foglalkozásukról – és arra kényszerülnek, hogy úgymond a „világban” éljenek –, megosztják egymás között a jövedelmük egy részét, egységes elvek szerint nevelik gyermekeiket és választják ki lakóhelyüket.

A csoport sok más dolog mellett a társadalomképét is megosztja (COMBS 2016). Ennek központi eleme az ellenség dehumanizálása, például az olyan szavakkal való megjelenítése, mint a Nagy Sátán, vagyis az Egyesült Államok, illetve a Kis Sátán, amelyet időnként Izraelre, máskor az Európai Unióra alkalmaznak. Ezek a nevek fejezik ki azt, hogy a szervezet a Gonosz megtestesülése ellen harcol. A dehumanizált ellenségkép teszi lehetővé, hogy a terrorista olyan kíméletlen harcot vívjon, amely elképzelhetetlen lenne *emberek* ellen – olyanok ellen, akiknek feleségük és gyerekeik, szüleik és gyászoló barátai vannak. A sejtet mozgó hitek közül második helyen kell kiemelni, hogy saját magukat nem agresszornak, hanem áldozatnak tekintik, olyannak, aki túl sokáig tűrt, de nem tűrhet tovább. Ebből a szempontból bin Laden fentebb idézett szavai rendkívül illusztratívak. Az áldozati státusz teszi a terroristát morálisan felsőbbrendűvé, és jogosítja fel arra, hogy ne törődjön a hagyományos erkölccsel. Mindezt végül kiegészíti a jövőbe vetett hit, valami olyasmi, mint a náci „ezeréves birodalma”: az örökkévalóságig tartó jó, amely bekövetkezik, ha küldetésüket beteljesítik.

Végül ejtenünk kell néhány szót a militáns csoportok mikrostruktúrájáról is (STRAKER 1992). Bár a csoport tagjai mind egyformán alá vannak vetve a népszerű és céltudatos vezetőnek, és egyformán a fordított T alapját képezik, motivációik nem egységesek. A követők egy része a harcos ideálját keresi, illetve próbálja megvalósítani saját magában. A második csoportot a konformisták alkotják, akik számára a bajtársiasság és az együvé tartozás fontos. Az ideáloknak másodlagos jelentőségük van számukra. A harmadik típus a függő személyiségzavarhoz hasonló lelki felépítésű: nincs saját egyénisége, azt inkább a csoport által próbálja meghatározni. És végül bekerülnek a csoportba az antiszociális érzelműek, akik tulajdonképpen bármilyen csoporthoz tartozhatnának, és csak a véletlen hozta úgy,

hogy egy terrorista sejtben kötöttek ki. Ők a sejt gyenge láncszemei, mert nincsenek valódi ideológiai meggyőződések.

A magányos farkas

A magányos farkas „tragédiája”, hogy nélkülözi mindazt az irányítást, támogatást és szervező erőt, amelyet a terrrorszervezet biztosít a tagjai számára. Többnyire szociálisan is magányosak. Elsőprő többségük (80%-uk) nem él párkapcsolatban, bár átlagéletkoruk a tett végrehajtásának pillanatában 35 év körül van, és nincs gyerekük sem (GRUENEWALD–CHERMAK–FREILICH 2013). Tetteik mozgatórugója egy társadalmi igazságtalanság, amely felháborítja őket, ezért keresni kezdik az utat a „tett propagandája” felé (GILL–HORGAN–DECKERT 2014).

Ideológiai támogatást az internetről szereznek, és a kiképzőtáborok szerepét is az internet veszi át. Ott keresnek robbanóanyag-receptet, bombakészítési útmutatót, és onnan szereznek ihletet az olyan tettek végrehajtásához is, mint a késes vagy autós terrortámadások. Magát a támadást valamilyen „szikra” idézi elő, egy olyan, a személyüket érintő esemény, amely miatt végleg „elszakad a cérna” (HAMM–SPAAJ 2015). A támadást az esetek elsőprő többségében gondosan eltervezik. Elhagyott helyszíneken gyakorolják be a terrorcselekményt, és a célhelyszínt is felkeresik, hogy a támadást a lehető legjobban kivitelezhessék. A terrorcsoportokkal ellentétben nem titkolóznak (EGAN et al. 2016). A magányos terrorista nyíltan és nyilvánosan (például interneten) ismertté teszi szélsőséges nézeteit, és még ha nem is árulja el ténylegesen, mire készül, azt nem rejtí véka alá, hogy rövidesen a tettek mezejére lép. Nagyon sok nyomot hagy maga után, ezért terrorista-pályafutása sokszor egyetlen tetre korlátozódik. Mint fent jeleztük, gyakoriak köztük a mentálisan zavart emberek, és szociálisan azok is nehezen kezelhetők, akik nem azok.

A magányos iszlám terrorista az esetek többségében nem önkéntesen vállalja a magányt, hanem a terrrorszervezetek zárják ki soraik közül (BATES 2012). Ennek oka többnyire az, hogy nem tartják őket alkalmasnak a szervezet vasfegyelmére, a titoktartásra, illetve a kitartó és fáradtságos munkára. Az elutasítás azonban egyoldalú; a magányos terrorista felnéz a szervezetre, valósággal issza az iszlám vezetők kinyilatkoztatásait, és bújja a szélsőséges iszlám propagandát. Gyakran tesz úgy, mintha nem magányosan, hanem szervezetek nevében cselekedne.

Kétbalkezes magányos farkas

Nicholas Roddist a rendőrség egy héttel az után tartóztatta le, hogy arab öltözékben jelent meg a munkahelyén, és ott azzal hengegett, hogy szert tett egy füstbombára, amellyel vonatokat lehet kisiklatni (PANTUCCI 2011). A rendőrség átkutatta lakását, ahol valóban talált robbanóanyag készítésére alkalmas vegyszereket, de a „gyűjtemény” hiányos volt, és igazából nem volt alkalmas bombák gyártására. Lakása tele volt radikális anyagokkal, beleértve bombakészítési útmutatókat és lefejezést bemutató videókat. A falon al-Zarkávit, az iraki al-Káida vezetőjét ábrázoló posztert találtak. Roddis beismerte, hogy ő készítette azt a hamis bombát is, amellyel korábban Rotterdam lakosságát fenyegette. A „bomba” két zacskó cukorból, drótokból és egy ébresztőórából állt,

amelyet a „terrorista” az eBay-ről rendelt. A csomag felirata így szólt: „Nincs más Isten, csak Allah. Mohammed Allah prófétája. Isten nagy. Isten nagy. Nagy-Britanniát meg kell büntetni. Aláírja az Iraki al-Káida szervezete.” Tettét azzal indokolta, hogy torkig volt azzal, hogy mindig elveszti az állását, nagy vonzerőt gyakorolt rá az iszlám szélsőség, és imádta a tűzijátékokat. Állítólag az iszlám vallást is felvette. A komédia tragikomédiába fordult, amikor a bíróság hétéves elzárásra ítélte. A bíró arra hivatkozott, hogy a militáns iszlám híveként megzavarta a közrendet (az álbombával), és „nem tetszik neki, ahogy Roddis látja a világot”.

Roddis felvonultatja a magányos farkas minden tulajdonságát, egyet kivéve: a terrortámadás végrehajtására való alkalmasságot. „Kollégái” sajnos nem ilyen tehetségtelenek; tetteik inkább illenek rémtörténetekbe, mint börtönlapokba.

6.4. Rendészeti vonatkozások

6.4.1. Elméletek és tipológiák

Azok, akik a kérdést analitikusan szemlélik, a terrorizmust elméletekkel magyarázzák, és az elméleteket nemritkán alternatívákként fogják fel. E szerint a terrorizmus leszármaztatható mentális zavarból, a szociális befolyásolás hatásaiból, identitásválságból, vallási fanatizmusból, szociális hátrányból, egy politikai vagy társadalmi küzdelem során racionálisan kiválasztott stratégiából stb. (OGUNROTIFA 2012) Ha a terrorizmust globálisan fogjuk fel, ezeknek az elméleteknek mindegyike igaz: van terrorizmus, amely az elnyomásból fakad (lásd például a 19. század végi orosz *Narodnaja Volja* mozgalmat, amelynek a fentebb már említett Necsajev volt az egyik szellemi atyja), és van olyan, amely egyszerűen egy pszichotikus állapotból származtatható (lásd például Metesky többször hivatkozott esetét). Ha a terrorista egyéni szemszögéből vizsgáljuk a kérdést, akkor továbbra is igaz minden elmélet, csak nem ugyanarra a terroristára. Mint fent láttuk, egy és ugyanazon sejtben belül a vezető racionális választás útján juthatott el a társadalmi küzdelemnek ehhez a formájához, a sejt tagjainak jelentős része a szociális befolyásolás áldozatává vált, és olyanok is vannak a sejtben, akik egyszerűen antiszocialitásuk kiélésére használják fel a terrorizmust.

A terrorizmus leírható elméletekkel, ha figyelembe vesszük, hogy (1) az elmélet valójában *tipológia*. Minden elmélet valódi terroristák sokaságát írja le, akik egymástól sok szempontból különböznek, de valamennyien terroristák. (2) Az „elméletek” nem kizárják, hanem kiegészítik egymást. Ha egy adott terroristát vagy terrorista csoportot meg szeretnénk érteni, akkor nem azt kell eldöntenünk, hogy a terrorizmusnak melyik „elmélete” igaz, hanem azt, hogy a terroristák melyik típusával van dolgunk – vagyis, hogy melyik „elmélet” alkalmazható rá.

6.4.2. A terroristák tipológiája és a rendészet esélyei

Fent elsősorban az iszlamista terrorizmusra összpontosítottunk. Mielőtt visszatérnénk erre a típusra, egy kis kitekintést szeretnénk adni másfajta terrorista csoportokra is, elsősorban azért, hogy rávilágítsunk arra, milyen viszonyban áll a terrorista motivációja a rendészet esélyeivel. A táblázat azt mutatja be, hogy a rendészetnek az ideálokért harcoló, például

iszlamista merényletével szemben a legrosszabbak az esélyei, vagyis azzal szemben, aki feláldozza magát a társadalomért, és saját értékelése szerint nem társadalomellenes. Mint fent láttuk azonban, a militáns csoportok tagjainak motivációja nem azonos. Nagyon kicsi az esélye annak, hogy az ügy őszinte híve bármit is bevallana vagy tájékoztatást adna a nyomozóknak. Mi a helyzet azonban a társutassal, aki valójában nem hisz az ügyben, csak identitást keres, vagy aki antiszociális érzelmeit éli ki?

10. táblázat

A terrorista tipológiája és a terroristákkal való tárgyalás esélyei

Típus	Motiváció	Az egyezkedés esélyei	Az életben maradás reménye*
Bűnöző	Profit	Jók (ha az elkövető nyer rajta)	Erős
„Szabadságharcos” (például iszlám terrorista)	Ideálok	Csekélyek (az ideált nem árulja el)	Minimális
Pszichotikus	Képzeltések	Jók (ha képzeltéseit megértik)	Erős (nincs köze a realitásokhoz)

* A terrorista véleménye vagy szándéka szerint (például „minimális”: eleve halálra szánta magát). Ez a tipológia összhangban van azzal, amelyet a 6.2.3. alfejezetben ismertettünk (például a bűnözők is nyúlhatnak a terror eszközeihez), ugyanakkor jóval szűkebb annál. Ennek talán a táblázat életkora (46 év) is az oka. Korától függetlenül azonban a táblázat lényege – sok azóta összegyűlt bizonyíték alapján – igaz (COMBS 2016).

Forrás: HACKER 1976 alapján a szerző szerkesztése

Elvileg a rendőrségnek a magányos farkassal van a legkönnyebb dolga. Ő nem titkolja a szándékait, hanem reklámozza, és számtalan nyomot hagy maga után, mert nem részesül sem kiképzésben, sem irányításban. A probléma csak az, hogy sokkal több az internetes hőzöngő, mint a valódi terrorista, a rendőrség erői pedig végesek. A gondok és problémák közepette azonban nem kétséges, hogy a fenti szociálpszichológiai és pszichológiai jellemzések mögött hatalmas munka áll; az elmúlt évek során sok ezer terrorista életútját, kapcsolatait és gondolkodását sikerült megismerni, és az elméletek segítségével (is) típusokba sorolni. Felhasználható ez a munka arra, hogy felvegyük a harcot a terroristákkal?

6.4.3. A terrorizmus elleni harc receptjei

A 6.2.2. alfejezetből kiderült, hogy manapság nem Európa a legveszélyeztetettebb világrész a terrorizmus vonatkozásában, Magyarország pedig még kevésbé az. Ebben talán a rendőrség felkészültsége is szerepet játszik. A múlt század 70–80-as éveiben az európai rendőrség megedződött, és alkalmassá vált arra, hogy kezelje az újabb terrorhullámot – legalábbis mi így véljük. Az Egyesült Államok még sikeresebb, hiszen annak ellenére is kevés terrorcselekmény történik odaát, hogy az iszlám terrorizmus szemében ez az ország maga a Nagy Sátán. Az újhullámos terrorizmus ott tombol, ahol korábban alig létezett, illetve a válságövezetekben, ahol a rend és a törvényesség megrendült. Az Egyesült Államokban és Európában

azonban néhány nagyszabású terrortámadás mégis eljutott a beteljesedésig, és ha nem is napi gyakoriságúak, de nem kivételesen ritkák a kisebb atrocitások sem. Ezek a cselekmények rémületet és félelmet keltenek a lakosságban – a terrorizmus eléri ideológiai célját –, így a problémát még ott is kezelni kell, ahol viszonylag nem túlságosan súlyos. Sőt, az olyan országokban is fel kell készülni a kezelésükre, ahol, mint Magyarországon, csak elvétve fordulnak elő terrortámadások, és azok is inkább a bűnözői terrorizmushoz kapcsolódnak, semmint a politikai, vallási vagy társadalmi radikalizmushoz. Amint a rövid történeti áttekintés bizonyítja (28. ábra), a terrorizmus nagyon hamar elharapózhat akkor, ha a helyzet valamilyen okból kifolyólag megérett rá, és nem alakult ki idejében a megfékezésére alkalmas tudás. Ez a könyv természetesen azokat a rendészeti megközelítéseket tekinti át, amelyek a terrorizmus szociálpszichológiáján és pszichológiáján alapulnak: a nagy ívű társadalmi programokat és a viselkedéstudományi megalapozottságú technikákat. A kriminalisztikai és katonai megoldásokkal nem foglalkozunk.

Társadalmi programok

A társadalomjobbító intézkedések alapgondolata, hogy orvosolni kell a sérelmeket, főleg ha valósak, mert ha ezt nem tesszük, az igazságtalanság fennmarad, és ez fenntartja a terrorizmust is (SCHWARTZ–DUNKEL–WATERMAN 2009). Ez egy hosszú távú terv, amelynek egyik eleme a szembenálló társadalmi csoportok közti kapcsolatok szorosabbra vonása. Abban bízunk, hogy a potenciális elkövetők felfedezik a „másikban” (a potenciális áldozatban) az embert, ezáltal megakadályozzák az ellenség dehumanizálását, amely az embertelen cselekedetek végrehajtásának alapfeltétele. Lehetőséget kell teremteni továbbá azoknak, akik igazságtalanságot szenvedtek el, hogy életüket pozitívrá fordítsák. Fel kell például számolni a rasszista jellegű megkülönböztetést az élet minden területén: lehetővé kell tenni, hogy mindenki azt a helyet foglalja el a társadalomban, amely összhangban van képességeivel, képzettségével és erőfeszítéseivel. Támogatni kell továbbá a más kultúrához tartozók hagyományos értékrendjét, többek között olyan kulturális intézmények elismerésével, amelyekben a potenciális elkövető megélheti saját kulturális identitását. Ezek mintegy versenytársaivá válhatnak a terrorista szervezeteknek, és elvonhatnák tőlük az emberi erőt. Ezen elv kiegészítéseképpen csökkenteni kell a terrorizmus eszméinek vonzerejét is, elsősorban úgy, hogy alternatívákat kell teremteni az önérvényesítésre, akár támogatási rendszerek kiépítésén keresztül is.

E nemes gondolatok, amelyek sok írásban tükröződnek (UNODC 2017b), kétségtelenül nyújtanak egy társadalmi perspektívát a terrorizmus megoldására, sőt mi több, a bűnözés problémájának megoldására is általában. A bűnözésben, ugyanúgy, mint a terrorizmusban, szerepet játszanak a társadalmi igazságtalanságok. Az a remény, hogy a „jó társadalom” jó embereket szül, már Locke óta eltölti az embereket (LOCKE 1999). Nem tűnik azonban úgy, mintha ez a megközelítés fel tudná számolni a terrorizmust a közeljövőben – például megakadályozhatná azt, hogy bombát helyezzenek el a metróban, amelybe valaki holnap reggel beszáll. Az azonnali problémák megoldása érdekében más megoldásokat kell keresnünk.

A társadalmi megközelítés gyakorlatibb és gyorsabb eredményekkel kecsegtető megközelítése a „figyeld oda és tárgyalj” szavakkal írható le (SILKE 2003). A szerző azt javasolja, hogy a rendőrség vagy az erre kiképzett tárgyalók keressék fel időnként a radikálisként

nyilvántartott csoportokat és egyéneket, hallgassák meg panaszait, és anélkül, hogy vitába szállnának velük, alternatív álláspontokkal vétezzék fel őket. Sőt, ha valamely panasz jogosnak látszik és kezelhető, működjenek együtt akár a radikálisnak tekintett szervezettel is. A párbeszéd oldaná a feszültséget, amely a radikalizálódás alapja. Nem sikerült azonban olyan tanulmányt találnunk, amelyben ezt a javaslatot átültették volna a gyakorlatba, és felmérték volna eredményességét.

A terrorista felismerése

A fent hivatkozott tanulmánnyal egy időben született egy másik, amely az Egyesült Államok kormányának szponzorálásával készült (HUDSON 1999), és amely jóval gyakorlatiasabb megközelítést alkalmaz. Miután már a címében felteszi a kérdést, hogy „Kiből lesz terrorista, és miért?“, megpróbálja felmérni, hogy vannak-e olyan jegyek, amelyek alapján a terrorista felismerhető, és ha igen, hogyan lehet ezt a tudást a terrorizmus elleni harcban felhasználni. A tanulmány végkövetkeztetései meglehetősen pesszimisták. Megállapítja, hogy nincs olyan személyiségtípus, amely egyértelműen összefüggésbe hozható lenne a terrorizmussal, és az elkövetőknek nincs olyan vonásuk, amely megkülönböztetné őket a törvénytisztelő állampolgároktól. Miután elmondja azt, amit fent a mentális zavarokról és a terrorizmus szociológiájáról írtunk, rátér arra, hogy kétségbe vonja mások sajátjával ellentétes véleményét. Egyetlen példát kiemelve: egyesek a terroristákat úgy írták le, mint „tevékeny, agresszív embereket, akik élményekre szomjaznak, és keresik az izgalmat” (POST 1990). A szerző szerint ez a jellemzés sokféle emberre igaz, többek között a rendőrökre is. Miután megállapítja, hogy a terroristának nincs a homlokára írva foglalkozása, ellátja a szponzort (az USA kormányát) néhány tanáccsal, amelyek a terrrorszervezetek szociálpszichológiáján alapulnak. Az első, hogy a terrorsejtek vezetőjét kell letartóztatni, mert az egész sejt olyan mértékben függ tőle, hogy helyettesíthetetlen. Őv ugyanakkor a törvénytelen erőszak alkalmazásától és a „mártírgyártástól”, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy ezek megerősítik a terroristák ideológiai vonzerejét, és segítik a toborzást. A túlzottan erőszakos beavatkozások helyett a jogilag és ideológiailag alátámasztott ellenakciókat szorgalmazza. Sok példát hoz fel annak igazolására, hogy amikor az ellenakciók nem lépik át a törvényadta lehetőségeket, és etikailag is jogosak, a terrorizmus veszít vonzerejéből, és elriasztja azokat, akik még csak fontolgatják az erőszak útját. További tanács, hogy a harcot a támogatók ellen kell kihegyezni, mert pénz nélkül a terrorsejtek összeomlanak. A szerző tanácsai kétségtelenül tartalmaznak gyakorlatban alkalmazható elemeket is, de abból indul ki, hogy kell léteznie egy „tipikus” terroristának; ezt próbálja felismerni, és ez ellen próbál akciótervet kidolgozni. Ha létezne „tipikus” terrorista – amilyen, mint fent láttuk, valójában nincs – akkor a szerzőknek valószínűleg sikerült volna egy hasznosabb tanulmányt megalkotniuk.

Egy sokkal átgondoltabb munka (HAMM–SPAAR 2015) a magányos farkasra összpontosít, és abból a megfigyelésből indul ki, hogy ezek a terroristák tanulmányozzák a radikális ideológiákat, technikai információkat keresnek a támadás végrehajtásával kapcsolatban, és nézeteiket széles körben közzéteszik. Ez egy informatikai eszközökkel lenyomozható „ujjlenyomatot” hagy maga után a világhálón. A hivatkozott tanulmány mindössze ötletként fogalmazta meg az „internetes ujjlenyomat” rendészeti célú vizsgálatát, az ötlet azonban termékeny talajra hullt, sőt terjeszkedett, és a magányos elkövetőn kívül ma már

a terrorszervezeteket is célba veszi. A videóüzenetek tartalmának elemzéséből kiderült például, hogy a sejtek vezetői célszerűbben, míg alárendelt tagjai korlátozás nélkül szeretnék alkalmazni az erőszakot (ABRAHMS–BEAUCHAMP–MROSZCZYK 2017); a terrorvezérek üzeneteinek tartalomelemzése kiderítette, hogy mit értenek ők a terrorizmus kifejezésen (ABU-LUGHOD – DUNCAN 2007), míg egy másik tanulmány a terroristák videókommunikációjának elemzését használta fel arra, hogy felderítse a terrorszervezetek belső dinamikáját (ALTIER–HORGAN–THOROUGHGOOD 2012). További kutatók azzal kísérleteznek, hogy a pszichiátriai kérdőívek mintájára egy kockázatfelmérő adatlapot hozzanak létre, amely az interneten megfigyelhető viselkedés alapján tölthető ki, és eredménye alapján megbecsülhető, ki mekkora terrorveszélyt jelent. A terroristák szétszórt információmorzsaának összegyűjtése és elemzése kétségtelenül ígéretes eljárás, sőt, amióta megjelentek az első olyan automatizált rendszerek, amelyek online tartalomelemzésre képesek (DE SMEDT – DE PAUW – VAN OSTAHEYEN 2018), az internetes viselkedés megfigyelése karnyújtásnyira került attól, hogy rendszeresen alkalmazott rendészeti technikává váljék.

Végezetül a rendészeti megközelítéseket egy olyan munkával zárjuk, amelyben rendszert dolgoztak ki arra, hogy a terrorellenes tevékenység hatékonyságát mérhetővé tegyék (SCHRODEN–ROSEAU–WARNER 2016). A terrorellenes harc akkor sikeres, ha sok személyt távolít el a terrorszervezetekből, vagy ha hatására sokan lépnek ki önként; ha kimutathatóan csökken a terroristatoborzás sikere; ha zavart szenved a terrorszervezet belső működése (csoportok oszlanak fel, vezetőket cserélnek le, belső harcba bonyolódik a szervezet); ha a terroristapropaganda minősége romlik, mennyisége és gyakorisága csökken; ha a terroristaműveletek száma csökken, a tervezett akciók gyakran hiúsulnak meg; ha a lakosság kevésbé támogatja a terrorizmust; ha egyre több információhoz lehet jutni a terrorszervezetek működésére vonatkozóan. Ez csupa olyan mutató, amely titkosszolgálati eszközökkel megszerzhető, és amely együttesen alkalmas arra, hogy megbízhatóan mérje egy-egy rendészeti beavatkozás eredményességét. A tanulmány áttekinti továbbá a terrorizmus jelentősebb elméleteit és azok következményeit a terrorizmus ellen folytatott harc szempontjából (kiemelten kezelve a pszichológiai eszközökkel folytatott harcot), végül javaslatot tesz arra, hogy ezeket az elméleteket ne tudományos folyóiratok oldalain versenyeztessék egymással, hanem a fenti gyakorlati mérőeszköz igénybevételével. A tanulmány azt a határozott igényt is megfogalmazza, amely szerint az elméleti megfontolásokat nem szépen tálalva szeretné látni, hanem működés közben. A cikk lényegében annak az igénynek ad hangot, amelynek jegyében jelen könyv is megszületett. E kiadvány szerzői is úgy gondolják, hogy a puding próbája az evés, és annak a tudománynak van igazán értéke, amely tényekből táplálkozik, és amelynek következtetéseit (koncepcióit) a gyakorlati alkalmazásuk is helyesnek mutatja.

Egy dolgon csúszhat el a tanulmányban útjára indított „nagy kísérlet” (mármint az elméletek gyakorlatban való megversenyeztetése), nevezetesen azon, hogy másokhoz hasonlóan – legalábbis úgy tűnik – ennek a tanulmánynak a szerzői is a „globális” vagy „általános” terroristát szeretnék elfogni, márpedig ilyen nincs. Ennek a fejezetnek ugyanis ez a másik fontos következtetése: a bűnözők nem egyformák. A kriminálpszichológiai elemzést nagyon össze tudja kuszálni, ha egyformának vélünk olyan embereket, akiknek eltérők a motivációi, másképp gondolkodnak és másképpen viselkednek. Alapjában véve azonban a megközelítés a jövőbe mutat, abba, amelyben a kriminálpszichológiai megfigyelések *mérhető* hatékonyságú erővé válnak a bűnüldözésben.

Felhasznált irodalom

- ABRAHMS, M. – BEAUCHAMP, N. – MROSZCZYK, J. (2017): What Terrorist Leaders Want: A Content Analysis of Terrorist Propaganda Videos. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 40, No. 11. 899–916. DOI: <https://doi.org/10.1080/1057610X.2016.1248666>
- ABU-LUGHOD, R. – DUNCAN, S. (2007): *Terrorism as Defined by "Terrorists": A Content Analysis of Terror Speech*. Elérhető: http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/0/2/2/2/p202222_index.html (A letöltés dátuma: 2018. 10. 30.)
- AGHABI, L. – BONDOKJI, N. – OSBORNE, A. – WILKINSON, K. (2017): Social Identity and Radicalisation: A Review of Key Concepts. In HARPER, E. ed.: *Social Identity and Radicalisation: A Review of Key Concepts*. Amman, WANA Institute. 2–20.
- AL RAFFIE, D. (2013): Social Identity Theory for Investigating Islamic Extremism in the Diaspora. *Journal of Strategic Security*, Vol. 6, No. 4. 65–91. DOI: <https://doi.org/10.5038/1944-0472.6.4.4>
- ALEXANDER, Y. – PLUCHINSKY, D. A. (1992): *Europe's Red Terrorists: The Fighting Communist Organizations*. New York (US-NY), Frank Cass.
- ALJAZEERA (2004): Full Transcript of bin Ladin's Speech. *Aljazeera*, 2004. 11. 01. Elérhető: www.aljazeera.com/archive/2004/11/200849163336457223.html (A letöltés dátuma: 2018. 10. 31.)
- ALMOGY, G. – RIVKIND, A. I. (2007): Terror in the 21st Century: Milestones and Prospects – Part I. *Current Problems of Surgery*, Vol. 44, No. 8. 496–554. DOI: <https://doi.org/10.1067/j.cpsurg.2007.05.002>
- ALTIER, M. B. – HORGAN, J. – THOROUGHGOOD, C. (2012): In Their Own Words? Methodological Considerations in the Analysis of Terrorist Autobiographies. *Journal of Strategic Security*, Vol. 5, No. 4. 85–98. DOI: <https://doi.org/10.5038/1944-0472.5.4.6>
- AL-NABHANI, T. (2002): *The System of Islam*. London, Al-Khilafah.
- ATRAN S. (2003): Genesis of Suicide Terrorism. *Science*, Vol. 299, No. 5612. 1534–1539. DOI: <https://doi.org/10.1126/science.1078854>
- AUBREY, S. M. (2004): *The New Dimension of International Terrorism*. Zürich, VdfHochschulverlag.
- BATES, R. A. (2012): Dancing with Wolves: Today's Lone Wolf Terrorists. *Journal of Public and Professional Sociology*, Vol. 4, No. 1.
- BECKFORD, A. J. – JOLY, D. – KHOSROKHAVAR, F. (2005): *Muslims in Prison: Challenge and Change in Britain and France*. Basingstoke, Palgrave. DOI: <https://doi.org/10.1057/9780230501300>
- BLOOM M. (2005): *Dying to Kill: The Allure of Suicide Terror*. New York (US-NY), Columbia University Press.
- BLOOM, M. (2011): *Bombshell: Women and Terrorism*. Philadelphia (US-PA), University of Pennsylvania Press. DOI: <https://doi.org/10.9783/9780812208108>
- BURT, J-M. (2006): 'Quien Habla es Terrorista': The Political Use of Fear in Fujimori's Peru. *Latin American Research Review*, Vol. 41, No. 3. 32–62. DOI: <https://doi.org/10.1353/lar.2006.0036>
- CHALIAND, G. (2007): *The History of Terrorism: From Antiquity to al Qaeda*. Berkeley (US-CA), University of California Press.
- COMBELLES SIEGEL, P. (2007): *An Inside Look at France's Mosque Surveillance Program*. Jamestown (US-VA), Jamestown Terrorism Monitor.
- COMBS, C. C. (2016): *Terrorism in the 21st Century*. London, Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315617053>
- CONNOR, J. – FLYNN, C. R. (2015): *Report: Lone Wolf Terrorism*. Washington, D. C., National Security Critical Issue Task Force.

- CORNWELL, R. (2002): Bush Accepts Link between Poverty and Terrorism. *Independent*, 2002. 03. 23. Elérhető: www.independent.co.uk/news/world/americas/bush-accepts-link-between-poverty-and-terrorism-9143060.html (A letöltés dátuma: 2018. 11. 04.)
- DAN, B. – SIMON, S. (2005): *The Next Attack*. New York (US-NY), Henry Holt.
- DARBOIS, J-C. (1983): Review: Analysen zum Terrorismus, Band 3: Gruppenprozesse [Analyses du terrorisme, vol. 3: Les processus de groupe] de Wanda von Baeyer-Katte, Dieter Claessens, Hubert Feger, Friedhelm Neidhardt. *Revue française de sociologie*, Vol. 24, No. 2. 349–351. DOI: <https://doi.org/10.2307/3321478>.
- DE SMEDT, T. – DE PAUW, G. – VAN OSTAEYEN, P. (2018): Automatic Detection of Online Jihadist Hate Speech. *CLiPS Technical Report*, No. 7. Elérhető: <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1803/1803.04596.pdf> (A letöltés dátuma: 2018. 10. 29.)
- EAGAN, S. P. (1996): From Spikes to Bombs: The Rise of Eco-Terrorism. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 19, No. 1. 1–18. DOI: <https://doi.org/10.1080/10576109608435993>
- EGAN, V. – COLE, J. – COLE, B. – ALISON, L. – ALISON, E. – WARING, S. – ELNTIB, S. (2016): Can You Identify Violent Extremists Using a Screening Checklist and Open-Source Intelligence Alone? *Journal of Threat Assessment and Management*, Vol. 3, No. 1. 21–36. DOI: <https://doi.org/10.1037/tam0000058>
- FAWAZ, G. A. (2016): *A History of ISIS*. Princeton (US-NJ), Princeton University Press.
- FELDMAN, C. – SAVIDGE, M. (2002): Police: Suspect Planned Smiley Face Bomb Pattern. *CNN*, 2002. 05. 09. Elérhető: <https://edition.cnn.com/2002/US/05/09/mailbox.pipebombs> (A letöltés dátuma: 2018. 11. 04.)
- FATF (2018): *Financing of Recruitment for Terrorist Purposes*. Paris, FATF. Elérhető: www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Financing-Recruitment-for-Terrorism.pdf (A letöltés dátuma: 2020. 04. 06.)
- GALLEANI, L. (1982): *The End of Anarchism?* Orkney, Cienfuegos Press.
- GANOR, B. (2005): *The Counter-Terrorism Puzzle: A Guide for Decision Makers*. New Brunswick (US-NJ), Transaction Publishers.
- GENERAL INTELLIGENCE AND SECURITY SERVICE (2002): *Recruitment for the Jihad in the Netherlands*. Elérhető: <https://english.aivd.nl/publications/publications/2002/12/09/recruitment-for-the-jihad-in-the-netherlands> (A letöltés dátuma: 2020. 03. 06.)
- GABSI, Z. (2019): Tunisia's Youth: Awakened Identity and Challenges Post-Arab Spring. *British Journal of Middle Eastern Studies*, Vol. 46, No. 1. 68–87. DOI: <https://doi.org/10.1080/13530194.2017.1371000>
- GILL, P. – HORGAN, J. – DECKERT, P. (2014): Bombing Alone: Tracing the Motivations and Antecedent Behaviors of Lone-Actor Terrorists. *Journal of Forensic Sciences*, Vol. 59, No. 2. 425–435. DOI: <https://doi.org/10.1111/1556-4029.12312>
- Global Terrorism Database*. Elérhető: www.start.umd.edu/gtd (A letöltés dátuma: 2018. 10. 30.)
- GREENBURG, M. M. (2011): *The Mad Bomber of New York: The Extraordinary True Story of the Manhunt That Paralyzed a City*. New York (US-NY), Union Square Press.
- GRUENEWALD, J. – CHERMAK, S. – FREILICH, J. D. (2013): Distinguishing “Loner” Attacks from Other Domestic Extremist Violence. *Criminology and Public Policy*, Vol. 12, No. 1. 65–91. DOI: <https://doi.org/10.1111/1745-9133.12008>
- HACKER, F. J. (1976): *Crusaders, Criminals, Crazies – Terror and Terrorism in Our Time*. New York (US-NY), Norton & Company.

- HALLER J. (2016): Migránsok agresszivitása az adatok tükrében. In HAUZINGER Z. szerk.: *A migráció bűnügyi hatásai*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság, 89–106.
- HALPERN, A. L. (2000): Re: “Terrorist on Trial: The Context of Political Crime”. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, Vol. 28, No. 4. 489.
- HAMID, S. (2009): The Attraction of ‘Authentic Islam’: Salafism and British Muslim Youth. In MEIJER, R. ed.: *Global Salafism: Islam’s New Religious Movement*. New York (US-NY), Columbia University Press. 384–403. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199333431.003.0018>
- HAMM, M. – SPAAJ, R. (2015): *Lone Wolf Terrorism in America: Using Knowledge of Radicalization Pathways to Forge Prevention Strategies*. Washington, D. C., National Institute of Justice.
- HASSAN, N. (2001): An Arsenal of Believers. Talking to the “Human Bombs.” *The New Yorker*, 2001. 11. 12. Elérhető: www.newyorker.com/magazine/2001/11/19/an-arsenal-of-believers (A letöltés dátuma: 2018. 10. 31.)
- HIGONNET, P. (2006): Terror, Trauma and the ‘Young Marx’ Explanation of Jacobin Politics. *Past and Present*, Vol. 191, No. 1. 121–164. DOI: <https://doi.org/10.1093/pastj/gtj010>
- HOFFMAN, B. (1999): *Inside Terrorism*. New York (US-NY), Columbia University Press.
- HUDSON, R. A. (1999): *The Sociology and Psychology of Terrorism: Who Becomes a Terrorist and Why?* Washington, D. C., Library of Congress The Federal Research Division. DOI: <https://doi.org/10.1037/e622272007-001>
- HUDSON, R. A. ed. (2002): *A Global Overview of Narcotics-Funded Terrorist and Other Extremist Groups*. Washington, D. C., The Library of Congress. Elérhető: www.loc.gov/rr/frd/pdf-files/NarcsFundedTerrs_Extrems.pdf (A letöltés dátuma: 2018. 10. 30.)
- JOINT CHIEFS OF STAFF (2014): *Counterterrorism. Joint Publication 3-26*. Elérhető: www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_26.pdf (A letöltés dátuma: 2018. 10. 29.)
- KOHL, G. G. (2009): Duty to Warn: The Fort Hood Murders/Suicide and the Taboo Question. *Baltimore Chronicle*, 2009. 11. 12. Elérhető: <http://baltimorechronicle.com/2009/111109Kohls.shtml> (A letöltés dátuma: 2018. 10. 31.)
- KRUEGER, A. B. – MALEČKOVÁ, J. (2002): Education, Poverty and Terrorism: Is There a Causal Connection? *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 17, No. 4. 119–144. DOI: <https://doi.org/10.3386/w9074>
- LEISTEDT, S. J. (2013): Behavioural Aspects of Terrorism. *Forensic Science International*, Vol. 228, Nos. 1–3. 21–27. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2013.02.004>
- LOCKE, J. (1999): *An Essay Concerning Human Understanding*. Philadelphia (US-PA), Pennsylvania State University.
- MAALOUF, A. (2003): *In the Name of Identity: Violence and the Need to Belong*. London, Penguin.
- MACKERT, J. (2014): The Secret Society and the Social Dynamics of Terrorist Behavior. *Revue de Synthèse*, Vol. 135, No. 4. 331–359. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11873-014-0261-z>
- MELOY, R. J. – YAKELEY, J. (2014): The Violent True Believer as a “Lone Wolf” – Psychoanalytic Perspectives on Terrorism. *Behavioral Sciences and the Law*, Vol. 32, No. 3. 347–365. DOI: <https://doi.org/10.1002/bsl.2109>
- MICHAEL, G. (2012): Leaderless Resistance: The New Face of Terrorism. *Defence Studies*, Vol. 12, No. 2. 257–282. DOI: <https://doi.org/10.1080/14702436.2012.699724>
- MILLER, L. (2006): The Terrorist Mind: I. A Psychological and Political Analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Vol. 50, No. 2. 121–138. DOI: <https://doi.org/10.1177/0306624X05281405>

- MILLER, J. (1998): *Interview: Osama bin Laden*. Elérhető: www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/binladen/who/interview.html (A letöltés dátuma: 2018. 10. 30.)
- MOGHADAM, A. (2006): *The Roots of Terrorism*. New York (US-NY), Infobase Publishing.
- MOGHADDAM, F. M. (2005): The Staircase to Terrorism. In BONGAR, B. – BROWN, L. M. – BEUTLER, L. E. – BRECKENRIDGE, J. N. – ZIMBARDO, P. G. eds.: *Psychology of Terrorism*. Oxford, Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/med:psych/9780195172492.003.0005>
- MOSKALENKO, S. – MCCAULEY, C. (2011): The Psychology of Lone-Wolf Terrorism. *Counselling Psychology Quarterly*, Vol. 24, No. 2. 115–126. DOI: <https://doi.org/10.1080/09515070.2011.581835>
- NECHAYEV, S. (1869): *The Revolutionary Catechism*. Elérhető: www.marxists.org/subject/anarchism/nechayev/catechism.htm (A letöltés dátuma: 2018. 10. 29.)
- NEUMANN, P. R. – ROGERS, B. (2007): *European Commission, Directorate General Justice, Freedom and Security. Recruitment and Mobilisation for the Islamist Militant Movement in Europe*. London, King's College.
- NEWTON, M. (2014): *Famous Assassinations in World History: An Encyclopedia*. 2 vols. Santa Barbara (US-CA), ABC-CLIO.
- O'BALLANCE, E. (1979): *The Language of Violence: The Blood Politics of Terrorism*. San Rafael (US-CA), Presidio Press.
- O'NEILL, S. – MCGRORY, D. (2006): *The Suicide Factory: Abu Hamza and the Finsbury Park Mosque*. London, Harper.
- OGUNROTIFA, A. B. (2012): Research on Terrorism: An Overview of Theoretical Perspectives. *Asian Journal of Research in Social Science and Humanities*, Vol. 2, No. 9. 11–27.
- PANTUCCI, R. A. (2011): Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists. In RUBIN, H. – BEW, J. eds.: *Developments in Radicalisation and Political Violence*. London, ICSR. 3–39
- PEDAHZUR, A. – PERLIGER, A. (2009): *Jewish Terrorism in Israel*. New York (US-NY), Columbia University Press.
- PEREŠIN, A. (2014): Al-Qaeda Online Radicalization and the Creation of Children Terrorists. *Medijska istraživanja*, Vol. 20, No. 1. 85–100.
- PISACANE, C. (2004): Political Testament. In GRAHAM, R. ed.: *Anarchism. A Documentary History of Libertarian Ideas*. Montreal (CA-QC), Black Rose Books. 68–102.
- POST, J. M. (1990): Terrorist Psycho-Logic: Terrorist Behavior as a Product of Psychological Forces. In REICH, W. ed.: *Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Mind*. Cambridge, Cambridge University Press. 25–40.
- POST, J. M. (2000): Terrorist on Trial: The Context of Political Crime. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, Vol. 28, No. 2. 171–178.
- POST, J. M. (2005): When Hatred is Bred in the Bone: Psycho-Cultural Foundations of Contemporary Terrorism. *Political Psychology*, Vol. 26, No. 4. 615–636. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2005.00434.x>
- REESER, A. M. S. (2011): *The Tipping Point to Terrorism: Involvement in Right-Wing Terrorist Groups in the United States*. Omaha (US-NE), University of Nebraska.
- ROOD, J. (2005): Animal Rights Groups and Ecology Militants Make DHS Terrorist List, Right-Wing Vigilantes Omitted. *Congressional Quarterly*, 2005. 03. 25. Elérhető: <http://freewilliamsburg.com/animal-rights-groups-and-ecology-militants-make-dhs-terrorist-list-right-wing-vigilantes-omitted> (A letöltés dátuma: 2018. 10. 30.)

- ROSER, M. – RITCHIE, H. (2013): *Homicides*. Elérhető: <https://ourworldindata.org/homicides> (A letöltés dátuma: 2018. 10. 30.)
- ROY, O. (2006): Terrorism and Deculturation. In RICHARDSON, L. ed.: *Roots of Terrorism*. New York (US-NY), Routledge. 162.
- RUSSELL, C. A. – MILLER, B. H. (1977): Profile of a Terrorist. *Terrorism*, Vol. 1, No. 1. 17–34. DOI: <https://doi.org/10.1080/10576107708435394>
- SAGEMAN, M. (2004): *Understanding Terror Networks*. Philadelphia (US-PA), University of Pennsylvania. DOI: <https://doi.org/10.9783/9780812206791>
- SAGEMAN, M. (2008): *Leaderless Jihad. Terror Networks in the Twenty-First Century*. Philadelphia (US-PA), University of Pennsylvania Press. DOI: <https://doi.org/10.9783/9780812206784>
- SCHAFER, J. R. – NAVARRO, J. (2003): The Seven-Stage Hate Model. *FBI Law Enforcement Bulletin*, Vol. 72, No. 3. 1–8.
- SCHRODEN, J. – ROSEAU, W. – WARNER, E. (2016): *Asking the Right Questions: A Framework for Assessing Counterterrorism Actions*. Arlington (US-VA), CNA. DOI: <https://doi.org/10.21140/mcu.2016070204>
- SCHWARTZ, S. J. – DUNKEL, C. S. – WATERMAN, A. S. (2009): Terrorism: An Identity Theory Perspective. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 32, No. 6. 537–559. DOI: <https://doi.org/10.1080/10576100902888453>
- SILKE, A. (2003): Retaliating Against Terrorism. In SILKE, A. ed.: *Terrorists, Victims and Society: Psychological Perspectives on Terrorism and Its Consequences*. Chichester, Wiley. 215–231. DOI: <https://doi.org/10.1002/9780470713600.ch11>
- SINGER, M. T. (1995): The Process of Brainwashing, Psychological Coercion, and Thought Reform. In SINGER, M. T. – LALICH, J. eds.: *Cults in Our Midst – Hidden Menace in our Everyday Lives*. San Francisco (US-CA), Jossey-Bass. 52–83.
- SMITH, C. S. (2004): French Prisons – Radicalizing Large Muslim Populations. *New York Times*, 2004. 12. 20.
- SMITH, L. (2015): Child Suicide Bombers: Afghanistan Youth Coerced into Mass Murder. *International Business Times*, 2015. 09. 03. Elérhető: www.ibtimes.co.uk/child-suicide-bombers-afghanistan-youth-coerced-into-mass-murder-1432124 (A letöltés dátuma: 2018. 11. 01.)
- START (2018b): *Profiles of Individual Radicalization in the United States (PIRUS)*. Elérhető: www.start.umd.edu/pubs/START_PIRUS_ResearchBrief_Oct2018.pdf (A letöltés dátuma: 2018. 10. 30.)
- STEEL, Z. – MARNANE, C. – IRANPOUR, C. – CHEY, T. – JACKSON, J. W. – PATEL, V. – SILOVE, D. (2014): The Global Prevalence of Common Mental Disorders: A Systematic Review and Meta-Analysis 1980–2013. *International Journal of Epidemiology*, Vol. 43, No. 2. 476–493. DOI: <https://doi.org/10.1093/ije/dyu038>
- STRAKER, G. (1992): *Faces in the Revolution*. Cape Town, David Philip.
- SUNDLÖF H. (2016): *Female Terrorists. A Comparative Four Case Study*. Thesis. Kalmar, Linnaeus University.
- TERRORISM KNOWLEDGE BASE (s. a.): *Kurdistan Workers' Party, PKK*. Elérhető: <https://web.archive.org/web/20080109074852/http://www.tkb.org/Group.jsp?groupID=63> (A letöltés dátuma: 2018. 10. 29.)
- TRAVIS, A. – GILLAN, A. (2005): Bomb Suspect “Became a Militant” in Prison. *The Guardian*, 2005. 07. 28.
- UNODC (2017a): *World Drug Report 2017*. Vienna, United Nations Office on Drugs and Crime.

- UNODC (2017b): *Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist and Violent Extremist Groups: The Role of the Justice System*. Vienna, United Nations Office on Drugs And Crime.
- VIDINO, L. (2007): The Hofstad Group: The New Face of Terrorist Networks in Europe. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 30, No. 7. 579–592. DOI: <https://doi.org/10.1080/10576100701385933>
- WEBB, S. (2012): The Five-Year-Old Terrorists: Youngsters Trained to Kill with Pistols and Assault Rifles in Shocking Pictures from al Qaeda's Heartland. *DailyMail Online*, 2012. 11. 18. Elérhető: www.dailymail.co.uk/news/article-2234840/The-year-old-terrorists-Youngsters-trained-kill-pistols-assault-rifles-shocking-pictures-al-Qaeda-heartland.html (A letöltés dátuma: 2018. 11. 01.)
- WEIMANN, G. (2006): *Terror on the Internet: The New Arena, the New Challenges*. Washington D. C., United States Institute of Peace.
- WHINE, M. (2006): *Islamist Recruitment and Antisemitism on British Campuses*. London, RUSI Homeland Security and Resilience Department Workshop.
- WILSON, M. – LYNXWILER, J. (1988): Abortion Clinic Violence as Terrorism. *Terrorism*, Vol. 11, No. 4. 263–273. DOI: <https://doi.org/10.1080/10576108808435717>
- WILSON R. (2017): Census: More Americans Have College Degrees than Ever Before. *The Hill*, 2017. 03. 04. Elérhető: <https://thehill.com/homenews/state-watch/326995-census-more-americans-have-college-degrees-than-ever-before> (A letöltés dátuma: 2018. 11. 05.)
- WITTCHEN, H. U. – JACOBI, F. – REHM, J. – GUSTAVSSON, A. – SVENSSON, M. – JÖNSSON, B. – OLESEN, J. – ALLGULANDER, C. – ALONSO, J. – FARAVELLI, C. – FRATIGLIONI, L. – JENNUM, R. – LIEB, R. – MAERCKER, A. – VAN OS, J. – PREISIG, M. – SALVADOR-CARULLA, L. – SIMON, R. – STEINHAUSEN, H-C. (2011): The Size and Burden of Mental Disorders and Other Disorders of the Brain in Europe 2010. *European Neuropsychopharmacology: The Journal of the European College of Neuropsychology*, Vol. 21, No. 9. 655–679. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.euroneuro.2011.07.018>

Ajánlott irodalom

- BÉRES J. (2008): *Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei*. PhD-értekezés. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola.
- HALÁSZ L. (1981): Az egyéni destruktivitás szélső pontján. *Valóság*, 11. sz. 83–92.
- JUHÁSZ A. – KREKÓ P. – MOLNÁR Cs. (2014): Szélsőjobbaldaliság Európában és Magyarországon. In KOLOSI T. – TÓTH I. Gy. szerk.: *Társadalmi Riport*. Budapest, TÁRKI.
- KIS-BENEDEK J. (2016): Az Iraki és Levantei Iszlám Állam (ISIL) és az ellene folytatott küzdelem tendenciái. *Hadtudomány*, 26. évf. 1–2. sz. 29–40.
- SHAMIEH L. (2016): Az „Iszlám Állam” kommunikációs stratégiája és taktikája. *Nemzet és Biztonság*, 9. évf. 3. sz. 18–41.